

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران

دوره آموزشی "مبانی سواد اطلاعاتی ویژه دانشجویان و

متخصصین علوم انسانی"

۱۳ لغایت ۱۴ تیر ۱۳۸۶

مستندات اجرا

مجری: دکتر یزدان منصوریان

ناظر: منصور شیدائی

گردآوری مستندات: علی اسدی

فهرست

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه
۲.....	بخش اول معرفی و مشخصات دوره آموزشی
۴.....	بخش دوم فعالیتهای قبل از اجرای دوره آموزشی
۴.....	برنامه ریزی دوره
۵.....	ثبت نام در دوره
۶.....	فعالتهای قبل از اجرای دوره
۷.....	بخش سوم فعالیتهای حین اجرای دوره
۷.....	فعالتهای انجام شده در حین اجرای دوره
۸.....	بخش چهارم فعالیتهای پس از اجرای دوره
۸.....	فعالتهای انجام شده پس از اجرای دوره
۱۰.....	گزارش ارزیابی کیفیت دوره در هر روز
۱۱.....	گزارش ارزیابی مربی دوره
۱۶.....	گزارش ارزیابی نهائی دوره
۲۱.....	محتوای دوره آموزشی
۵۹.....	پیوست ها

فهرست جدول ها

- جدول ۱- معرفی و مشخصات دوره آموزشی ۳
- جدول ۲- برنامه ریزی دوره آموزشی ۴
- جدول ۳- فعالیتهای ثبت نام در دوره ۵
- جدول ۴- فعالیتهای قبل از اجرای دوره ۶
- جدول ۵- فعالیتهای انجام شده در حین اجرای دوره ۷
- جدول ۶- فعالیتهای انجام شده پس از اجرای دوره ۸
- جدول ۷- گزارش مالی دوره ۹

مقدمه

گزارش حاضر دوره آموزشی "مبانی سواد اطلاعاتی ویژه دانشجویان و متخصصین علوم انسانی" که در تاریخ ۱۳۸۶/۴/۱۳ تا ۱۳۸۶/۴/۱۴ ویژه اعضای هیئت علمی، دانشجویان و فارغ التحصیلان تحصیلات تکمیلی و متخصصین علوم انسانی در محل مدیریت آموزش پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران برگزار گردیده است را معرفی می کند، که شامل معرفی و مشخصات دوره آموزشی، فعالیتهای قبل از اجرای دوره آموزشی، در حین اجرای دوره، پس از اجرای دوره، گزارش مالی دوره و بررسی نظرات شرکت کنندگان نسبت به، کیفیت دوره در هر روز، به مربی دوره و ارزیابی نهائی دوره می باشد. در پایان گزارش نیز متن دوره و پیوست های مربوطه ارائه شده است.

بخش اول معرفی و مشخصات دوره آموزشی

۱- عنوان دوره آموزشی:

" مبانی سواد اطلاعاتی ویژه دانشجویان و متخصصین علوم انسانی "

۲- کد دوره: ۸۶۶/۱

۳- مدرس دوره: دکتر یزدان منصوریان

۴- اهداف دوره:

هدف از برگزاری این کارگاه آموزشی آشناسازی اعضای هیات علمی و دانشجویان رشته‌های علوم انسانی (از جمله تاریخ، جغرافی، علوم تربیتی، مدیریت، علوم اجتماعی، روانشناسی و ...) با مفاهیم پایه در مورد سواد اطلاعاتی و کاربردهای خاص آن در زمینه رشته تحصیلی آنان می باشد. گرچه در این دوره بحث اولیه بر اساس تعریف سواد اطلاعاتی و مولفه‌های آن شکل می گیرد اما تاکید ویژه این دوره بر منابع علمی موجود در علوم انسانی و رشته‌های وابسته به آن می باشد. هدف از این شیوه فراهم آوردن امکان آشنایی شرکت کنندگان با مباحثی است که بیشتر جنبه کاربردی داشته باشد و در عین حال با زمینه‌های تحصیلی و کاری آنان نیز همخوانی بیشتری داشته باشد.

۵- تعداد شرکت کنندگان در دوره:

تعداد شرکت کنندگان در این دوره ۶ نفر شامل، اعضای هیئت علمی، دانشجویان و فارغ التحصیلان تحصیلات تکمیلی و متخصصین علوم انسانی.

۶- محل برگزاری دوره:

پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران.

۷- تاریخ شروع و خاتمه دوره:

۱۳۸۶/۴/۱۳ لغایت ۱۳۸۶/۴/۱۴

۸- طول دوره: ۱۶ ساعت.

۹- شرایط ورود به دوره:

ویژه اعضای هیئت علمی، دانشجویان و فارغ التحصیلان تحصیلات تکمیلی و متخصصین علوم انسانی می باشد.

۱۰- هزینه شرکت در دوره: ۶۰۰۰۰۰ ریال برای هر نفر

۱۱- تسهیلات دوره:

۱-۱۱ پذیرایی

۲-۱۱ نهار

۳-۱۱ گواهی حضور

جدول ۱- معرفی و مشخصات دوره آموزشی

عنوان دوره آموزشی	کد دوره	مدرس دوره	اهداف دوره	تعداد شرکت کننده (نفر)		محل برگزاری دوره	تاریخ		طول دوره (ساعت)	شرایط ورود به دوره	هزینه شرکت در دوره (ریال)	تسهیلات دوره
				پژوهشگاه	سایر سازمانها		شروع	خاتمه				
مبانی سواد اطلاعاتی و ویژه متخصصین علوم انسانی	۸۶۶/۱	دکتر یزدان منصوریان	هدف از برگزاری این کارگاه آموزشی آشناسازی اعضای هیات علمی و دانشجویان رشته های علوم انسانی (از جمله تاریخ، جغرافی، علوم تربیتی، مدیریت، علوم اجتماعی، روانشناسی و ...) با مفاهیم پایه در مورد سواد اطلاعاتی و کاربردهای خاص آن در زمینه رشته تحصیلی آنان می باشد. گرچه در این دوره بحث اولیه بر اساس تعریف سواد اطلاعاتی و مولفه های آن شکل می گیرد اما تاکید ویژه این دوره بر منابع علمی موجود در علوم انسانی و رشته های وابسته به آن می باشد. هدف از این شیوه فراهم آوردن امکان آشنایی شرکت کنندگان با مباحثی است که بیشتر جنبه کاربردی داشته باشد و در عین حال با زمینه های تحصیلی و کاری آنان نیز همخوانی بیشتری داشته باشد.	-	۶	پژوهشگاه اطلاعات و مدارك علمی ایران	۸۶/۴/۱۳	۸۶/۴/۱۴	۱۶	ویژه اعضای هیئت علمی، دانشجویان و فارغ التحصیلان تحصیلات تکمیلی و متخصصین علوم انسانی می باشد.	۶۰.۰۰۰	- پذیرایی - نهار - گواهی حضور
				جمع: ۶ نفر								

بخش دوم فعالتهای قبل از اجرای دوره

۱- برنامه ریزی دوره:

- ۱-۱ ارسال و دریافت کاربرگ پیشنهاد دوره.
- ۱-۲ بررسی و تأیید فرم پیشنهاد دوره.
- ۱-۳ تدوین قرارداد دوره.
- ۱-۴ نهایی شدن قرارداد دوره.
- ۱-۵ اطلاعیه برگزاری دوره.
- ۱-۶ برنامه ریزی زمانبندی اجرای دوره با هماهنگی مجری دوره.

جدول ۲- برنامه ریزی دوره آموزشی

وضعیت	فعالیت
انجام شده	ارسال و دریافت کاربرگ پیشنهاد دوره
انجام شده	بررسی و تأیید فرم پیشنهاد دوره
انجام شده	تدوین قرارداد دوره
انجام شده	نهایی شدن قرارداد دوره
انجام شده	اطلاعیه برگزاری دوره
انجام شده	برنامه ریزی زمانبندی اجرای دوره با هماهنگی مجری دوره

۲- ثبت نام در دوره:

۱-۲ تماس با کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی در خصوص ارسال اطلاعیه دوره و اطمینان از صحت شماره‌های دورنگار آنها.

۲-۲ دورنگار اطلاعیه به ۲۰۰ دانشگاه و مراکز اطلاع‌رسانی.

۳-۲ فرستادن اطلاعیه دوره‌های آموزشی به پست الکترونیکی کتابداران (lis-ir@ferdowsi.um.ac.ir).

۴-۲ پیگیری ایمیل آموزش و پاسخ به پرسشهای مطرح شده.

۵-۲ دریافت و بایگانی دورنگارهای رسیده به مدیریت آموزش.

۶-۲ پاسخ به سؤالات ضبط شده در خارج از ساعات اداری توسط منشی تلفنی دستگاه دورنگار.

۷-۲ ثبت نام از شرکت کنندگان، تکمیل و بایگانی مدارک آنها.

جدول ۳- فعالیتهای ثبت نام در دوره

فعالیت	وضعیت
تماس با کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی در خصوص ارسال اطلاعیه دوره و اطمینان از صحت شماره‌های دورنگار آنها	انجام شده
دورنگار اطلاعیه به ۲۰۰ دانشگاه و مراکز اطلاع‌رسانی	انجام شده
فرستادن اطلاعیه دوره‌های آموزشی به پست الکترونیکی کتابداران lis-ir@ferdowsi.um.ac.ir	انجام شده
پیگیری ایمیل آموزش و پاسخ به پرسشهای مطرح شده	انجام شده
دریافت و بایگانی دورنگارهای رسیده به مدیریت آموزش	انجام شده
پاسخ به سؤالات ضبط شده در خارج از ساعات اداری توسط منشی تلفنی دستگاه دورنگار	انجام شده
ثبت نام از شرکت کنندگان، تکمیل و بایگانی مدارک آنها	انجام شده

۳- فعالیتهای قبل از اجرای دوره:

- ۱-۳ تهیه نامه پذیرایی و تأیید آن توسط مدیر آموزش و معاون اداری و مالی پژوهشگاه .
- ۲-۳ ارجاع رونوشت نامه به؛ کارپرداز ی جهت تهیه لوازم پذیرای ،امور رفاهی جهت تهیه غذا و مدیر ساختمان جهت هماهنگی با نگهبانی درب ورودی .
- ۳-۳ هماهنگی با مدرس دوره در خصوص تجهیزات مورد نیاز خود جهت برگزاری دوره .
- ۴-۳ هماهنگی با مدرس دوره درخصوص کتب و جزواتی که به شرکت کننده گان در طول دوره داده خواهد شد.

- ۵-۳ آماده کردن تجهیزات مورد نیاز مدرس دوره (لب تاب ، وغیره) .
- ۶-۳ تهیه کپی از مدارک و جزواتی که به شرکت کنندگان در طول دوره داده خواهد شد (حدوداً ۴۷۰ برگ)
- ۷-۳ آماده کردن وچک کردن محل برگزاری دوره شامل: وضعیت بهداشت و تمیزی، فضای کافی کلاسی، چیدمان صندلیها در کلاس، کیفیت تجهیزات روشنایی، تعیین محل پذیرایی وناهار .
- ۸-۳ پیگیری تهیه لوازم و مواد پذیرایی و آماده کردن آن در روز پذیرایی.

جدول ۴- فعالیتهای قبل از اجرای دوره

فعالیت	وضعیت
تهیه نامه پذیرایی و تأیید آن توسط مدیر آموزش و معاون اداری و مالی پژوهشگاه	انجام شده
ارجاع رونوشت نامه به؛ کارپرداز ی جهت تهیه لوازم پذیرای ،امور رفاهی جهت تهیه غذا و مدیر ساختمان جهت هماهنگی با نگهبانی درب ورودی	انجام شده
هماهنگ با مدرس دوره در خصوص تجهیزات مورد نیاز خود جهت برگزاری دوره	انجام شده
هماهنگی با مدرس دوره درخصوص کتب و جزواتی که به شرکت کننده گان در طول دوره داده خواهد شد	انجام شده
آماده کردن تجهیزات مورد نیاز مدرس دوره (لب تاب ، وغیره)	انجام شده
تهیه کپی از مدارک و جزواتی که به شرکت کنندگان در طول دوره داده خواهد شد (حدوداً ۴۷۰ برگ)	انجام شده
آماده کردن وچک کردن محل برگزاری دوره شامل: وضعیت بهداشت و تمیزی، فضای کافی کلاسی، چیدمان صندلیها در کلاس، کیفیت تجهیزات روشنایی، تعیین محل پذیرایی وناهار	انجام شده
پیگیری تهیه لوازم و مواد پذیرایی و آماده کردن آن در روز پذیرایی	انجام شده

بخش سوم
فعالیت‌های حین اجرای دوره

۱- فعالیت‌های انجام شده در حین اجرای دوره:

- ۱-۱ راهنمایی شرکت کننده گان برای رجوع به محل برگزاری دوره ، محل پذیرایی و سالن غذا خوری.
- ۱-۲ توزیع پرسشنامه‌های ارزیابی و جزوه‌های آموزشی در بین شرکت کنندگان در دوره.
- ۱-۳ راهنمایی شرکت کنندگان در خصوص دوره‌های گذشته و آتی.

جدول ۵- فعالیت‌های انجام شده در حین اجرای دوره

فعالیت	وضعیت
راهنمایی شرکت کننده گان برای رجوع به محل برگزاری دوره ، محل پذیرایی و سالن غذا خوری	انجام شده
توزیع پرسشنامه‌های ارزیابی و جزوه‌های آموزشی در بین شرکت کنندگان در دوره	انجام شده
راهنمایی شرکت کنندگان در خصوص دوره‌های گذشته و آتی	انجام شده

بخش چهارم

فعالیت‌های پس از اجرای دوره

۱- فعالیتهای انجام شده پس از اجرای دوره:

- ۱-۱ صدور گواهینامه برای شرکت کننده گان در دوره (۶ برگ).
- ۲-۱ تحویل گواهینامه‌های صادر شده به شرکت کنندگان یا ارسال پستی.
- ۳-۱ آماده کردن گزارش مالی و ارسال آن به معاونت اداری و مالی.
- ۴-۱ ورود داده‌های پرسشنامه‌های ارزیابی دوره در نرم افزار آماری SPSS.
- ۵-۱ تحلیل و گزارش ارزیابی کیفیت دوره در هر روز، مربی دوره و نهایی دوره.
- ۶-۱ تهیه نامه تقدیر تشکر از مربی و مجریان دوره.
- ۷-۱ آماده کردن گزارش و مستند سازی از دوره.

جدول ۶- فعالیتهای انجام شده پس از اجرای دوره

فعالیت	وضعیت
صدور گواهینامه برای شرکت کننده گان در دوره (۶ برگ)	انجام شده
تحویل گواهینامه‌های صادر شده به شرکت کنندگان یا ارسال پستی	انجام شده
آماده کردن گزارش مالی و ارسال آن به معاونت اداری و مالی	انجام شده
ورود داده‌های پرسشنامه‌های ارزیابی دوره در نرم افزار آماری SPSS	انجام شده
تحلیل و گزارش ارزیابی کیفیت دوره در هر روز، مربی دوره و نهایی دوره	انجام شده
تهیه نامه تقدیر تشکر از مربی و مجریان دوره	انجام شده
آماده کردن گزارش و مستند سازی از دوره	در دست انجام

جدول ۷- گزارش مالی دوره

ردیف	نام و نام خانوادگی	نقش و محل خدمت	مبلغ پایه (ریال)	درصد تخفیف	دریافتی (ریال)	شماره فیش	تاریخ واریز
۱	مهدی کریمی	رئیس کتابخانه ، کتابخانه و موزه ملی ملک	۶۰۰,۰۰۰	-	۶۰۰,۰۰۰	۸۰۹۰۷۲ ب / ۲۵۸ بانک ملی تهران	۱۳۸۶/۳/۱۲
۲	علی اکبر بزمون	مدیر کتابخانه، سازمان مدیریت صنعتی	۶۰۰,۰۰۰	-	۶۰۰,۰۰۰	چک شماره ۲۶۳۷۹۵ خ/ ۲۷۸ بانک ملت	۱۳۸۶/۴/۲۶
۳	آرزو سلطانی تهرانی	کتابدار، پژوهشگاه مواد و انرژی	۶۰۰,۰۰۰	-	۶۰۰,۰۰۰	۷۸۶۱۵۸ الف / ۷۷۶ بانک ملی تهران	۱۳۸۶/۴/۱۰
۴	مینا بشارتی	کتابدار، دانشکده تربیت بدنی دانشگاه تهران	۶۰۰,۰۰۰	-	۶۰۰,۰۰۰	۶۵۳۵۱۸ ب / ۲۴۲ بانک ملی تهران	۱۳۸۶/۴/۷
۵	علی زرقانی شیراز	کتابدار، پژوهشگاه مواد و انرژی	۶۰۰,۰۰۰		۶۰۰,۰۰۰	۷۸۶۱۵۹ الف / ۷۷۶ بانک ملی تهران	۱۳۸۶/۴/۱۰
۶	نرگس آشوری	کتابدار، دانشکده تربیت بدنی دانشگاه تهران	۶۰۰,۰۰۰	-	۶۰۰,۰۰۰	۱۱۴۶۲۱ ب / ۲۴۲ بانک ملی تهران	۱۳۸۶/۴/۱۱
جمع کل			۳,۶۰۰,۰۰۰		۳,۶۰۰,۰۰۰		

گزارش ارزیابی کیفیت دوره در هر روز

۱- در جلسه / جلسات امروز چه چیزی علاقه شما را جلب کرد؟

از ۶ شرکت کننده در دوره که تمامی آنها به این سوال جواب دادند جوابها به شرح زیر می باشند:

۱. روش تدریس استاد (۲ مورد)
۲. ارتباط خوب و اثربخش بین شرکت کنندگان که همگی همکار بودیم و نیز برخورد جذاب استاد محترم که باعث انتقال مطالب می شد
۳. ارتباط نزدیک و صمیمانه بین کتابداران و استاد مربوطه
۴. صمیمیت و علاقه استاد به همفکری و تبادل نظر نکته بسیار حائز اهمیت می باشد
۵. رفتار خوب و فصاحت بیان مدرس
۶. ارائه مطلبی جدید در حوزه کتابداری

۲- در جلسه / جلسات امروز چه چیزی بر خلاف میل شما بود؟

از ۶ شرکت کننده در دوره ۳ نفر به این سوال پاسخ داده اند پاسخها به شرح زیر بوده است:

۱. هیچ نکته ای وجود نداشت (۲)
۲. فکر می کردیم تعداد شرکت کنندگان بیشتر است

۳- به نظر شما برای بهبود دوره های بعدی چه تغییراتی باید صورت گیرد؟

از ۶ شرکت کننده در دوره ۲ نفر به این سوال پاسخ داده اند پاسخها به شرح زیر بوده است:

۱. معرفی کوتاه قبل از دوره برای شرکت کنندگان ارسال گردد
۲. در صورتی که هزینه کمتر باشد افراد بیشتری شرکت می کنند.

۴- بر اساس ارزشیابی شما، بطور کلی دوره آموزشی تا این مرحله از چه سطحی برخوردار بوده است؟

عالی = ۱ خوب = ۲ متوسط = ۳ ضعیف = ۴ خیلی ضعیف = ۵

تعداد پاسخ دهندگان: ۵ نفر میانگین = ۱/۶۸ مد = ۲

از دیدگاه شرکت کنندگان دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی؛ در کل از سطح بسیار خوبی برخوردار بوده است. ارتباطات بین مدرس و مخاطبان و همچنین بین شرکت کنندگان در کلاس بسیار موثر و در انتقال یادگیری سودمند بوده است.

ارتباط کلامی و غیر کلامی مدرس، مهارت و اخلاق مدرس دوره، مطرح شدن مطالب و یادگیریهای جدید از نکات مثبتی هستند که در ارزیابی یک روزه دوره مبانی سواد اطلاعاتی؛ ویژه گروه علوم انسانی به آنها اشاره شده است.

گزارش ارزیابی مربی دوره

خیلی زیاد = ۵ زیاد = ۴ متوسط = ۳ کم = ۲ خیلی کم = ۱ بی پاسخ = ۶

۱- از ابتدای دوره تا چه حد توسط مربی در شما علاقه و انگیزه ایجاد شد؟

تعداد پاسخ دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۷۵ مد: ۵

از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی در کل مربی دوره مذکور تا حد بسیار زیادی توانسته است در آنها علاقه و انگیزه ایجاد کند.

۲- تا چه حد این علاقه در طی دوره در شما حفظ شد؟

تعداد پاسخ دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۵۸ مد: ۴

از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی در کل علاقه به دوره تا حد بالایی در آنها حفظ شده است

۳- تا چه حد اهداف دوره آموزشی برای شما تبیین شد؟

تعداد پاسخ دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۳۲ مد: ۴

از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی در کل اهداف دوره در حد زیادی برای آنها تبیین شده است.

۴- چه میزان تنوع در مطالب ارائه شده وجود داشت؟

تعداد پاسخ دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۳۲ مد: ۵

از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی در کل مطالب از تنوع بالایی برخوردار بوده اند.

۵- تا چه حد فعالیت ها به صورت گروهی انجام می شد؟

تعداد پاسخ دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۱۰ مد: ۴

از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی فعالیتهای کلاسی تا حد زیادی بصورت گروهی برگزار می شد.

۶- تا چه حد فعالیت های عملی صورت می گرفتند؟

تعداد پاسخ دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۲۰ مد: ۴

از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی در حدی زیادی فعالیت های عملی صورت می گرفت.

۷- کیفیت استفاده از این فعالیت های عملی در چه حدی بود؟

تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۲۲ مد: ۴
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی کیفیت استفاده از این فعالیت‌های عملی در حد بالایی بوده است.

۸- تا چه حد از شیوه مباحثه استفاده می‌شد؟
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۸۰ مد: ۴
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی از روش مباحثه استفاده خیلی زیادی به عمل آمد.

۹- تا چه حد از وسایل سمعی - بصری استفاده می‌شد؟
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۱۴ مد: ۵
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی در حد بالایی در وسایل سمعی - بصری استفاده گردید.

۱۰- تا چه حد وسایل مورد استفاده به مباحث ارائه شده مربوط بود؟
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۱۴ مد: ۴
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی در وب تا حدی بالاتر از متوسط وسایل مورد استفاده به مباحث ارائه شده مربوط بود.

۱۱- آیا وسایل سمعی - بصری مورد استفاده از کیفیت کافی برخوردار بود؟
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۳/۶۰ مد: ۳
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی در حدی بالاتر از متوسط وسایل سمعی - بصری مورد استفاده از کیفیت بالایی برخوردار بود.

۱۲- مربی تا چه حد به موضوع تسلط داشت؟
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۸۵ مد: ۵
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی مربی تا حد بسیار زیادی به موضوع تسلط داشت.

۱۳- تا چه حد بیان مربی دوره آموزشی قابل فهم بود؟
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۸۵ مد: ۵
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی بیان مربی تا حد زیادی قابل فهم بود.

۱۴- مربی تا چه میزان خود به مطالب ارائه شده، اشتیاق و علاقه نشان می‌داد؟

تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۸۵ مد: ۵
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی خود مربی تا حد خیلی زیادی به مطالب ارائه شده، اشتیاق و علاقه نشان می‌داد.

۱۵- تا چه حد امکان پرسش برای گروه فراهم بود؟
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۸۰ مد: ۵
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی در حد بسیار زیادی امکان پرسش و پاسخ فراهم بود.

۱۶- تا چه میزان پاسخ‌های ارائه شده به پرسش‌های گروه ابهامات را رفع می‌کرد؟
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۶۵ مد: ۵
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی پاسخ‌های ارائه شده به پرسش‌های گروه در حد زیادی ابهامات را رفع می‌کرد.

۱۷- مربی تا چه میزان برای تمرکز حواس شما در کلاس تلاش می‌کرد؟
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۷۰ مد: ۵
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی مربی تا حدی بالایی در ایجاد تمرکز حواس در آنها موفق بوده است.

۱۸- نقش مربی را در مطالبی که آموخته‌اید چه مقدار برآورد می‌کنید؟
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۲۸ مد: ۵
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی نقش مربی در یادگیری آنها زیاد بوده است.

۱۹- مربی تا چه میزان از مهارت‌های ارتباطی برخوردار بود؟
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۳۰ مد: ۵
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی مربی از مهارت‌های ارتباطی بالایی برخوردار بود.

۲۰- تا چه حد ارائه مطالب توسط مربی از نظم و پیوستگی برخوردار بود؟
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۵۵ مد: ۵
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی مطالب ارائه شده از سوی مربی از نظم و پیوستگی زیادی برخوردار بود.

۲۱- تا چه حد مربی از میزان یادگیری شما ارزشیابی به عمل آورد؟

تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۱۰ مد: ۴

از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی مربی در حد زیادی از یادگیری آنها ارزشیابی به عمل می‌آورد.

۲۲- تا چه میزان مربی از شواهد و مثالهای مرتبط با محتوا و متناسب با مخاطبان استفاده می‌کرد؟

تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۵۰ مد: ۴

از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی مربی تا حد زیادی از شواهد و مثالهای مرتبط با محتوا و متناسب با مخاطبان استفاده می‌کرد.

۲۳- مربی تا چه میزان از توانایی مدیریت کلاس (مدیریت بحثها، زمان، ارتباط و احترام متقابل، مشارکت دادن تمامی شرکت کنندگان و تسهیل یادگیری) برخوردار بود؟

تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۸۵ مد: ۴

سوال آخر سوالی کلی است که تا حد زیادی موفقیت مربی را در اجرای تدریس موثر نشان می‌دهد از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی مربی تا حد زیادی از توانایی مدیریت کلاس برخوردار بوده است.

۲۴: لطفا هر نوع توضیح دیگری را که مناسب میدانید در ادامه مرقوم بفرمایید:

۱. کل دوره خوب بود از زحمات افراد برگزار کننده و مخصوصا مدرس محترم کمال تشکر را دارم (۲ نفر)

۲. دوره میتواند در یک روز کامل نیز برگزار گردد.

۳. هزینه دوره بالاست.

۴. اطلاع رسانی بیشتر شود.

اگر بخواهیم ارزیابی کلی از مربی دوره و موفقیت وی در تدریس این دوره از دیدگاه شرکت کنندگان داشته باشیم می‌توان گفت مربی دوره از مهارت تدریس و تسلط بسیار بالایی برخوردار بوده است. با توجه به نظرات شرکت کنندگان می‌توان به مربی دوره پیشنهاد کرد مورد زیر نسبت به سایر موارد نیاز به توجه بیشتری دارد تا بتوانیم اینچنین دوره‌هایی را از برگزاری در حد بسیار مطلوب به برگزاری در حد عالی برسانیم: افزایش کیفیت وسایل سمعی-بصری و استفاده بیشتر از آن از مواردی است که هم به امکانات مدیریت آموزش و هم به آزمایش نشدن آنها حداقل یک روز قبل از دوره مربوط می‌شود از طرف دیگر عدم وجود وسیله آموزشی اصلی (رایانه آموزشی) باعث شده که نقش مواد آموزشی دیگر مورد بی‌اهمیت تر باشد در کل برگزاری دوره توسط مربی از مطلوبیت بسیار بالایی برخوردار بوده است. با این حال باید توجه داشت که عواملی مانند هزینه دوره، روش اطلاع‌رسانی، فشرده بودن جلسات، آشنایی قبلی شرکت کنندگان با

مباحث دوره، فضای آموزشی، امکانات و مواد آموزشی، برخورد مسئولین دوره همه می‌توانند در رضایت و یا عدم رضایت شرکت کنندگان از مربی دوره سهیم باشند.

گزارش ارزیابی نهائی دوره

بسیار مطلوب = ۵ مطلوب = ۴ مطلوبیت متوسط = ۳ نا مطلوب = ۲ بسیار نامطلوب = ۱

۱ - وضوح اهداف دوره برای شما

تعداد پاسخ دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۳۵ مد: ۴

از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی وضوح اهداف دوره برایشان در حدی بالاتر از متوسط مطلوب بوده است.

۲ - کیفیت بحث‌های گروهی در طول دوره

تعداد پاسخ دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۶۰ مد: ۶

از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی کیفیت بحث‌های گروهی در طول دوره مطلوب بوده است.

۳ - کیفیت کارهای گروهی ارائه شده در طول دوره (در صورتیکه کار گروهی در طول دوره خود نداشته‌اید در کلیه ستونها علامت “-” بگذارید.)

تعداد پاسخ دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۸۰ مد: ۶

از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی کارهای گروهی ارائه شده در طول دوره در حد خیلی زیادی مطلوب بوده است.

۴ - فرصت برای مشارکت در مباحثات

تعداد پاسخ دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۶۵ مد: ۶

از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی فرصت برای مشارکت در مباحثات مطلوب بوده است.

۵ - ارتباط بحث‌های گروهی به نیاز شما

تعداد پاسخ دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۲۸ مد: ۴

از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی ارتباط بحث‌های گروهی به نیاز آنها مطلوب بوده است.

۶ - مناسب بودن تمرین‌ها و تکالیف در طول دوره

تعداد پاسخ دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۳۵ مد: ۴

از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی تمرین‌ها و تکالیف در طول دوره مطلوب بوده است.

۷ - اثربخشی جدول زمان‌بندی ارائه مطالب

تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۴۵ مد: ۶
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی زمان‌بندی ارائه مطالب مطلوب بوده است.

۸- رعایت جدول زمان‌بندی جلسات آموزشی
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۴۰ مد: ۶
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی رعایت جدول زمان‌بندی جلسات آموزشی مطلوب بوده است.

۹- مناسب بودن تسهیلات مکان برگزاری
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۶۴ مد: ۳
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی تسهیلات مکان برگزاری تا حدودی مطلوب بوده اند.

۱۰- کیفیت تجهیزات سمعی - بصری مورد استفاده
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۳/۸۰ مد: ۴
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی تجهیزات سمعی - بصری مورد استفاده از کیفیت مطلوبی برخوردار بوده‌اند.

۱۱- کیفیت مواد آموزشی عرضه شده
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۲۵ مد: ۴
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی مواد آموزشی عرضه شده از کیفیت مطلوبی برخوردار بوده‌اند.

۱۲- کیفیت مواد کمک آموزشی مورد استفاده
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۳/۹۰ مد: ۴
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی مواد کمک آموزشی مورد استفاده از کیفیت مطلوبی برخوردار بوده‌اند.

۱۳- کیفیت پذیرایی و ناهار
تعداد پاسخ‌دهندگان: ۶ میانگین: ۳/۹۰ مد: ۳
از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی پذیرایی و ناهار از کیفیت مطلوبی برخوردار بوده است.

۱۴- کیفیت اطلاع رسانی برای ثبت نام

تعداد پاسخ دهندگان: ۶ میانگین: ۳/۶۰ مد: ۲

از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی اطلاع رسانی و ثبت نام از کیفیت متوسطی برخوردار بوده اند.

۱۵- نحوه برخورد مسئولین برگزاری دوره

تعداد پاسخ دهندگان: ۶ میانگین: ۴/۵۵ مد: ۶

از نظر شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی نحوه برخورد مسئولین برگزاری دوره بسیار مطلوب بوده است.

۱۶- آیا انتظارات شما در این دوره آموزشی برآورده شده است ؟

بلی = ۲ خیر = ۱

تعداد پاسخ دهندگان: ۶ میانگین: ۲ مد: ۲

در کل شرکت کنندگان در دوره آموزشی سواد اطلاعاتی ویژه گروه علوم انسانی اعلام کرده اند که دوره برگزار شده توانسته است انتظارات آنها را برآورد کند.

اغلب شرکت کنندگان به سوالات تشریحی پرسیده شده جواب نداده اند با این حال در ادامه به جمع بندی جوابهای داده شده به این سوالات می پردازیم:

۱۷- کدام نیازهای کاری (یا حرفه ای) شما می توانست توسط این دوره برآورده شود که به آنها پرداخته نشد؟

۱۸- آیا در حال حاضر احساس خاصی در مورد تغییراتی که در نتیجه این دوره در رفتار کاری شما به وجود خواهد آمد، دارید ؟ (لطفاً توضیح دهید)

۱. بلی

۲. مسلماً نتایج مطلوبی در پی خواهد داشت و مفید بود

۳. احساس خوبی است به دلیل افزایش سواد اطلاعاتی و کمک به محققین و دانشجویان محل کار ما در کتابخانه

۴. افقی جدید در موضوعات قابل بحث کنونی کتابداری و اطلاع رسانی در ایران برایمان شد

۱۹- فهرست جلساتی را که بهترین (مفیدترین) و بدترین (بی فایده ترین) جلسات بوده اند، بنویسید.

از ۱۱ نفر شرکت کننده ۲ نفر به این سوال جواب دادند و این دو نفر هر دو جلسات روز دوم، و یکی از آن دو جلسات اول و دوم روز اول را مفید تر دانسته اند.

مفید ترین جلسات به ترتیب: کلیه جلسات

بی فایده ترین جلسات به ترتیب: _____

۲۰- به نظر شما نقاط قوت این دوره کدامند؟

۱. شیوه تدریس استاد (۳ نفر)
۲. تعداد کم افراد کلاس
۳. تسهیلات برگزاری
۴. رفتار خوب پرسنل آموزش
۵. ارتباط صمیمانه و گرم بین استاد و کارآموز
۶. تازگی و جدید بودن مفاهیم

۲۱- به نظر شما نقاط ضعف این دوره کدامند؟

۱. هزینه بالای دوره (۲ نفر)
۲. پذیرایی و سرویس دهی
۳. تسهیلات رفاهی

۲۲- آیا جنبه‌هایی وجود دارد که به نظر شما نیاز به بحث بیشتری داشته باشد؟ (لطفاً توضیح دهید.)؛
عناوینی که به نظر شما باید به دوره آموزشی اضافه شوند را نام ببرید.

۱. بحثهای نوین کتابداری و اطلاع رسانی (۲ نفر)
۲. کتابخانه‌های دیجیتال
۳. شیوه‌های فهرستنویسی کتابهای خطی و چاپ سنگی
۴. آشنایی با نسخ خطی و کتب چاپ سنگی
۵. بانکهای اطلاعاتی
۶. مدیریت فناوری اطلاعات

۲۳- دوره‌های آموزشی دیگری را که در این زمینه مناسب می‌دانید، نام ببرید:

۲۴- آیا یادگیریهایی شما در این دوره قابلیت اجرایی در محیط کارتان دارند؟ موارد مهم آن را نام ببرید

۱. تا حدی

۲. قطعا مفید خواهد بود
۳. بله. بسیار زیاد. در استفاده بهینه از بانکهای اطلاعاتی
۴. بله خصوصا انجام طرحهای پژوهشی قابل اجرا

۲۵- هر نوع توصیه و یا پیشنهاد دیگری را که به نظرتان می‌رسد، بنویسید:

با توجه به نظرات شرکت کنندگان می‌توان گفت که در برگزاری دوره عوامل انسانی از قبیل مدرس دوره و مسئولان برگزاری دوره نقش و وظیفه خود را به خوبی انجام دادند در این میان توصیه می‌شود مسئول پذیرایی به پذیرایی به موقع و در حین جلسات کلاسی هم اهمیت بدهد. وضعیت اطلاع رسانی باید و ثبت نام مطلوبتر باشد. دوره برای شرکت کنندگان رضایت بخش، مورد علاقه و موثر بوده است. بحثهای نوین کتابداری و اطلاع رسانی، کتابخانه‌های دیجیتال، شیوه‌های فهرست نویسی کتابهای خطی و چاپ سنگی، آشنایی با نسخ خطی و کتب چاپ سنگی، بانکهای اطلاعاتی، مدیریت فناوری اطلاعات از عناوین دوره‌های درخواستی شرکت کنندگان می‌باشد

مسائل عمده‌ای که از دید شرکت کنندگان نیاز به توجه بیشتر دارند توجه به تسهیلات و پذیرایی مناسبتر و کاهش هزینه دوره می‌باشد.

دوره آموزشی

مبانی سواد اطلاعاتی ویژه دانشجویان و متخصصین علوم انسانی

مدرس: دکتر یزدان منصوریان

E-mail: y.mansourian@gmail.com

URL: <http://dagda.shef.ac.uk/yazdan/>

Weblog: <http://invisibleweblog.blogspot.com>

محل برگزاری دوره: پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران

۱۳۸۶

فهرست مندرجات

.....	مقدمه
.....	رئوس مطلب
.....	تعریف سواد اطلاعاتی
.....	وجوه سواد اطلاعاتی
.....	هفت اصل سواد اطلاعاتی
.....	ویژگیهای یک فرد برخوردار از سواد اطلاعاتی
.....	استانداردهای سواد اطلاعاتی
.....	مدلهای اطلاع یابی
.....	چهار روش اصلی جستجو اطلاعات در وب
.....	اجزاء و چگونگی عملکرد موتورهای جستجو
.....	موتورهای جستجو تخصصی و بانکهای اطلاعاتی
.....	چگونگی اعتبارسنجی منابع اطلاعاتی برگرفته از وب
.....	ورودگاه ها (دروازه های اطلاعات موضوعی) و راهنماهای موضوعی
.....	ابزارهای اصلی پژوهش
.....	ارزیابی منابع مرجع تخصصی
.....	نقش چکیده نامه، نمایه ها و اصطلاحنامه ها در جستجوی اطلاعات
.....	کاربرد سواد اطلاعاتی در مراحل مختلف پژوهش
.....	کلام آخر
.....	منابع فارسی
.....	منابع لاتین

در قرن حاضر مهارت دسترسی و استفاده از منابع مختلف اطلاعاتی نه تنها برای دانشجویان و دانشگاہیان بلکه برای سایر اقشار جامعه ضرورتی اجتناب ناپذیر محسوب می شود. میزان تولید و گستره انتشار اطلاعات در عصر حاضر به نحوی است که امکان همگامی با تحولات موجود را بسیار دشوار کرده است. در چنین شرایطی تنها کسانی موفق هستند که بتوانند در کمترین زمان و با صرف کمترین هزینه به اطلاعات مورد نیاز خود دست یابند و از آنچه به دست می آورند به نحو شایسته ای استفاده کنند.

هدف از برگزاری این کارگاه آموزشی آشناسازی اعضای هیات علمی و دانشجویان رشته های علوم انسانی با مفاهیم پایه در مورد سواد اطلاعاتی و کاربرد های خاص آن در زمینه رشته تحصیلی آنان می باشد. گرچه در این دوره بحث اولیه بر اساس تعریف سواد اطلاعاتی و مولفه های آن شکل می گیرد اما تاکید ویژه این دوره بر منابع علمی موجود در علوم انسانی و رشته های وابسته به آن می باشد. هدف از این شیوه فراهم آوردن امکان آشنایی شرکت کنندگان با مباحثی است که بیشتر جنبه کاربردی داشته باشد و در عین حال با زمینه های تحصیلی و کاری آنان نیز همخوانی بیشتری داشته باشد.

رئوس مطلب

مخاطبین اصلی این دوره دانشجویان و اعضای هیات علمی در رشته های علوم انسانی هستند. ترجیحا شرکت کنندگان در این کارگاه لازم است قبلا در کارگاه سواد اطلاعاتی مقدماتی شرکت کرده باشند. با این حال آن دسته از دانشجویان کارشناسی ارشد، دکترا و اعضای هیات علمی که توانایی خود را در استفاده از منابع علمی در حد بالایی ارزیابی می کنند می توانند بدون گذراندن این پیشنیاز در کارگاه تخصصی شرکت کنند.

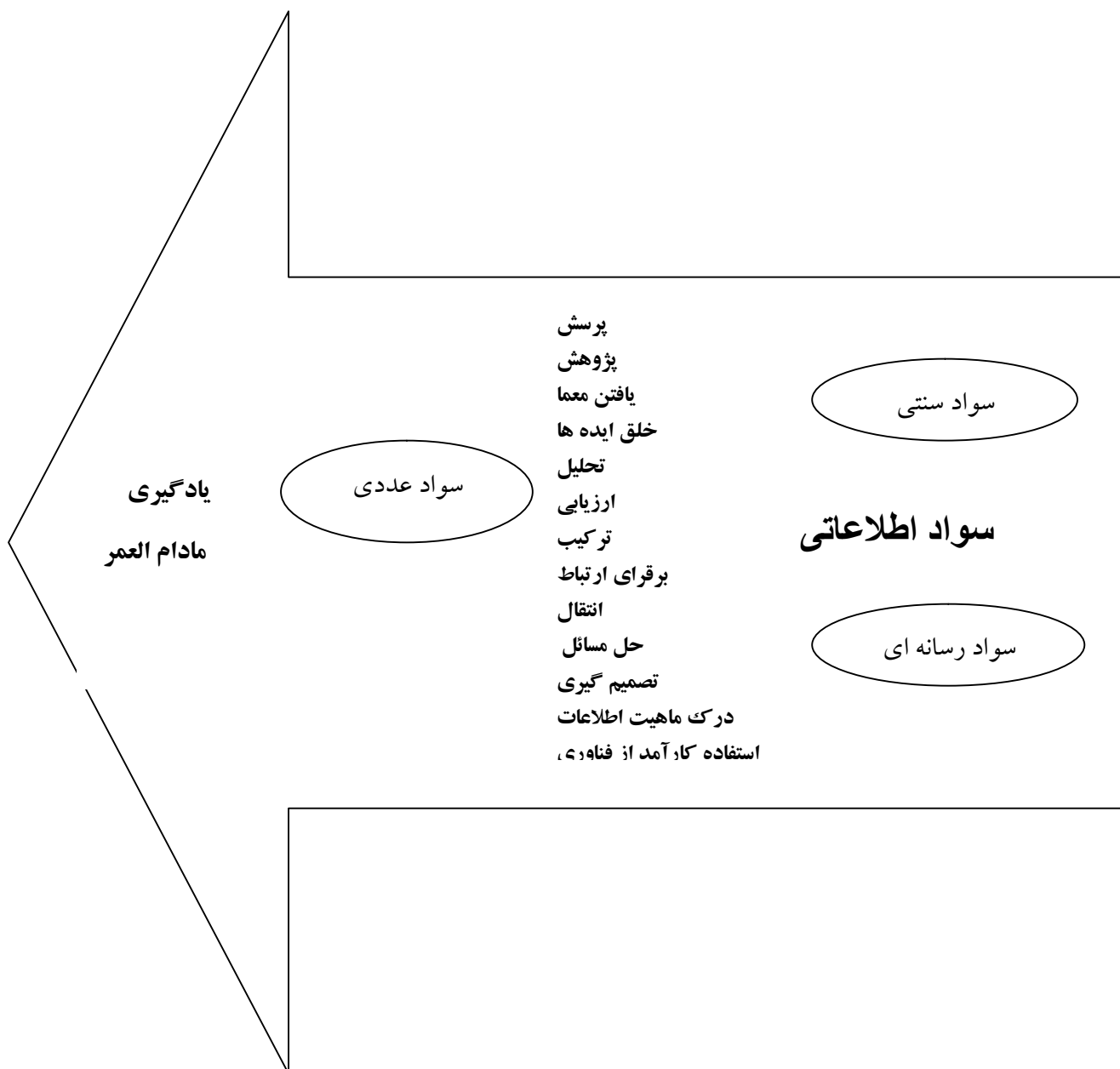
سر فصل مطالبی که در کارگاه ارائه می شود بر اساس مدل سواد اطلاعاتی اسکانل (SCONUL) تنظیم شده است. مدل اسکانل در سال ۱۹۹۹ توسط انجمن کتابخانه های دانشگاهی و ملی انگلستان تدوین گردیده است. علاوه بر آن برای کسب جامعیت لازم در مطالب ارائه شده " استاندارد مهارت سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی " که توسط انجمن کتابخانه های دانشگاهی و پژوهشی امریکا (۲۰۰۰) پیشنهاد شده نیز مورد توجه قرار گرفته است. اهم مطالبی که در کارگاه ارائه می شود شامل موارد زیر است:

- مروری بر تعریف سواد اطلاعاتی بر اساس آنچه در منابع لاتین و فارسی در این زمینه وجود دارد.
- تبیین اجزاء اصلی مفهوم سواد اطلاعاتی و تشریح کاربردهای هر یک از مولفه ها برای دانشجویان و متخصصین علوم انسانی .
- چگونگی تعیین درجه نیاز به اطلاعات و تبیین اهمیت آن در زمینه های مورد تحقیق،
- چگونگی دسترسی موثر و بهینه به منابع اطلاعاتی در زمینه علوم انسانی و رشته های وابسته به آن،
- آموزش مهارت های لازم برای ارزیابی منتقدانه منابع اطلاعاتی و مآخذهای آنها بویژه در در زمینه علوم انسانی و رشته های وابسته به آن،
- آموزش مهارت در ایجاد پیوندهای لازم بین اطلاعات برگرفته از منابع اطلاعاتی برگزیده و دانسته های قبلی خود،
- چگونگی بکار گیری و استفاده بهینه از اطلاعات به دست آمده برای انجام مقصود موردنظر،
- اطلاع از ملاحظات قانونی، اقتصادی و اجتماعی مربوط به استفاده و دسترسی به اطلاعات (مثل حقوق مولف، شیوه استناد دهی و موارد مشابه).
- آشنایی با ابزارهای پژوهشی اصلی از جمله چکیده نامه ها، نمایه ها و اصطلاحنامه ها.
- آموزش چگونگی ارزیابی منابع چاپی و الکترونیکی به عنوان یکی از مهارت های لازم سواد اطلاعاتی.

تعریف سواد اطلاعاتی

تاکنون تعاریف متعددی برای آن در متون مختلف ارائه شده است که در این جزوه به گزیده ای از این تعاریف اشاره میشود. قاسمی (۱۳۸۳: ۱۵۵) در تعریف سواد اطلاعاتی آن را توانایی شناسایی نیاز اطلاعاتی، جستن منابع به منظور تامین آن نیازها، و سپس تحلیل، ترکیب، ارزیابی، و انتقال دانش کسب شده معرفی می کند. قاسمی معتقد است که سواد را می توان به چهار سطح طبقه بندی کرد.

۱. سواد پایه که همان قدرت خواندن و نوشتن است.
 ۲. سواد کارکردی که توان عملیاتی کردن یکی از مهارت های گوناگون ارتباطی است
 ۳. سواد فناورانه که قدرت شناسایی و به کارگیری فناوری های ارتباطی است
 ۴. سواد اطلاعاتی که قدرت تشخیص اطلاعات را در بر می گیرد.
- قاسمی (۱۳۸۳: ۱۵۵) با طرح نمودار ۱ (صفحه بعد) سواد اطلاعاتی را مفهومی معرفی می کند که شامل سایر شکلهای سواد شامل سواد سنتی، سواد رسانه ای (توانایی ارزیابی انتقادی و تولید رسانه هایی مثل تلویزیون، اخبار و آگهی) و سواد عددی (توانایی درک و حل مسئله با استفاده از داده ها و اعداد) می باشد. نوروزی (۱۳۸۳: ۳۹) با مرور تعاریف موجود از سواد اطلاعاتی در کشورهای مختلف در نهایت سواد اطلاعاتی را مجموعه مهارتهایی بر می شمرد که برای افراد جستجو، بازیابی و تحلیل اطلاعات و همچنین تشخیص اطلاعات معتبر و غیر معتبر را امکان پذیر می سازد. او با تاکید بر اهمیت استفاده بهینه از اطلاعات به دست آمده و کاربرد آن در تصمیم گیری در ادامه می افزاید: "فردی با سواد اطلاعاتی است که از توانایی لازم برای کسب و تحلیل به موقع این اطلاعات برخوردار بوده و قادر به استفاده از این اطلاعات در حل مشکلات شخصی و اجتماعی و تصمیم گیری های درست باشد." نمودار زیر توسط قاسمی (۱۳۸۳: ۱۵۵) تحت عنوان دامنه سواد اطلاعاتی تدوین شده است.

زمانی (۱۳۸۲) با مرور نوشتارها در این زمینه سواد اطلاعاتی را به شرح ذیل تعریف می کند: "سواد اطلاعاتی عبارتست از ایجاد توانایی در افراد تا بتوانند تشخیص دهند چه وقت به اطلاعات نیاز دارند. همچنین، توانایی ذخیره کردن اطلاعات، ارزشیابی و استفاده مؤثر از آن را در زمان نیاز داشته باشند."

نظری (۱۳۸۴) معتقد است که تعریف ارائه شده از سوی «انجمن کتابداری امریکا» به عنوان یکی از دستاوردهای مهم و ارزنده این انجمن در خصوص سواد اطلاعاتی بیشترین استناد را به خود اختصاص داده است: «باسواد اطلاعاتی» فردی است که توانایی تشخیص نیاز به اطلاعات را دارد و می تواند به جایابی، ارزیابی، و استفاده مؤثر از اطلاعات مورد نیاز پردازد و بالاخره نحوه یادگیری را فراگیرد. چنین فردی از نحوه سازمان دهی اطلاعات آگاهی دارد، بطوریکه دیگران نیز می توانند از وی فراگیرند. این فرد به دلیل آن که همواره می تواند اطلاعات مورد نیاز خود را در هر وظیفه یا تصمیمی بیابد، برای «فراگیری تمام عمر»^۱ مهیا است.

وبر و جانسون که دو تن از پژوهشگران معروف در حوزه سواد اطلاعاتی محسوب می شوند، در سال ۲۰۰۲ در یکی از تازه ترین تعاریف سواد اطلاعاتی این مفهوم را به شرح زیر مطرح کردند:

"سواد اطلاعاتی به معنای توانایی در اتخاذ رفتار اطلاع یابی مناسب به منظور شناسایی اطلاعات مورد نیاز برای تامین نیازهای اطلاعاتی است، به طوری که دسترسی به اطلاعات مورد نظر به استفاده صحیح، اخلاقی و موثر از اطلاعات در جامعه منجر شود. اطلاعات مورد نیاز ممکن است از طریق هر کانال یا رسانه ای که میسر باشد به دست آید" (وبر و جانسون، ۲۰۰۲). در این تعریف اشاره به قید استفاده صحیح، اخلاقی و موثر از اطلاعات در جامعه در واقع به معنای تاکید بر به کار بستن اطلاعات به دست آمده در چارچوب رعایت اصولی قانونی مثل حقوق پدید آورندگان و احترام به ملاحظات از این دست می باشد.

¹. Lifelong Learning

در جدیدترین کتاب منتشر شده به زبان فارسی که اختصاصاً به موضوع سواد اطلاعاتی می پردازد، پریخ (۱۴: ۱۳۸۶) با مرور نوشتارها در زمینه تعریف سواد اطلاعاتی مفاهیم اصلی که در تمام این تعریفها مشترک است را بر شمرده است: "تاکنون تعریفهای گوناگونی از سواد اطلاعاتی ارائه شده است، اما فصل مشترک تمام آنها توانایی شناسایی درست منابع اطلاعاتی، توانایی دسترسی به آنها، و توانایی استفاده هدفمند از آنها می باشد."

پریخ (۱۴: ۱۳۸۶) در ادامه به نقش کتابداران در تعریف و تدوین مفاهیم مربوط به سواد اطلاعاتی اشاره می کند: "بیشتر تعریفهای مربوط به سواد اطلاعاتی نیز از سوی انجمنهای کتابداری و اطلاع رسانی و شاخه های تخصصی آنها یا کتابدارانی ارائه شده که خود دست اندر کار آموزش آن بوده اند."

وجوه سواد اطلاعاتی

سالاری و حسن آبادی (۹۹: ۱۳۸۳) با مروری جامع بر منابع منتشر شده در زمینه سواد اطلاعاتی وجوه مختلف آن را شناسایی کرده و قابلیتهای مورد نیاز برای هر یک را نیز معرفی کرده اند. آنان جمعا ۱۸ نوع سواد را شناسایی کرده اند که عبارت است از:

۱. سواد عمومی: توانایی خواندن و نوشتن و استفاده عملی از سواد در امور روزمره زندگی
۲. سواد چند فرهنگی: درک اعتقادات و رسوم فرهنگی و توجه به تفکرات دیگران
۳. سواد رسانه ای: نقادی ماهیت رسانه های گروهی و ماهیت اطلاعات دریافتی
۴. سواد علمی: آگاهی نسبت به مفاهیم علمی مورد نیاز در عصر اطلاعات
۵. سواد بصری: درک عناصر اصلی طراحی بصری، تکنیکها و رسانه ها
۶. سواد تکنولوژی: توانایی درک و استفاده از رایانه و اینترنت
۷. سواد اجتماعی: آگاهی از نقش اطلاعات در جوامع پیچیده امروزی
۸. سواد جهانی: درک نقش اطلاعات در از بین بردن مرزهای جغرافیایی

۹. سواد دیجیتالی: ارزیابی و ترکیب اطلاعات به شکل‌های مختلف
۱۰. سواد اقتصادی: توان ارزیابی هزینه‌ها، سودها و محدودیتهای منابع و مقایسه هزینه‌ها
۱۱. سواد شبکه‌ای: کاوش اطلاعات الکترونیکی
۱۲. سواد رایانه‌ای: توان استفاده از نرم افزارهای سیستمی و آگاهی از مهارتهای اساسی استفاده از رایانه
۱۳. سواد تجاری: درک تاثیر فناوری بر تجارت
۱۴. سواد سلامتی: درک مفاهیم سلامتی و مشارکت در ترویج آن
۱۵. سواد انتقادی: توانایی یادگیری مستمر
۱۶. سواد ابزاری: استفاده عملی و ذهنی از فناوری اطلاعات، سخت افزارها و نرم افزارها، چند رسانه ایها
۱۷. سواد منابع: توانایی درک شکل، نوع و مکان و روشهای دستیابی به منابع اطلاعات
۱۸. سواد پژوهشی: درک و توان بهره گیری از فناوری اطلاعات مورد استفاده محققان

هفت اصل سواد اطلاعاتی

انجمن کتابخانه‌های دانشگاهی و ملی انگلستان در سال ۱۹۹۹ مدل زیر را که از هفت مولفه اصلی تشکیل شده برای تبیین مفهوم سواد اطلاعاتی ارائه کرده است. همانطور که در این مدل (صفحه بعد) نشان داده شده است توانایی هر فرد در تشخیص نیاز اطلاعاتی نخستین جز سواد اطلاعاتی او و مقدمه مهارتهای بعدی محسوب می‌شود. اگر افراد در تشخیص و تبیین آنچه که به آن نیاز دارند موفق نباشند، بعید است توفیقی در مراحل بعدی کسب کنند.

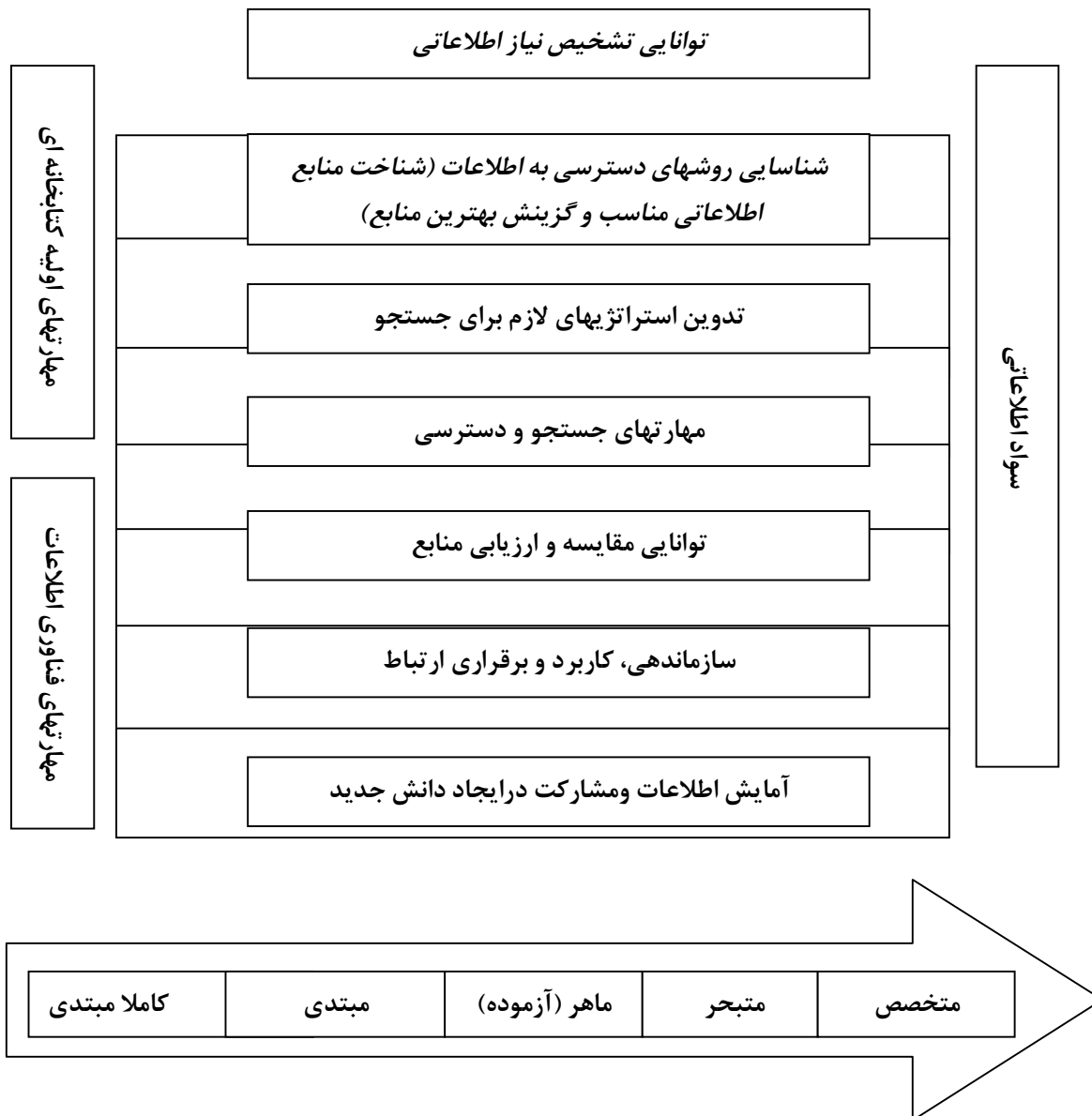
مرحله یا اصل دوم شناسایی روشهای دسترسی به اطلاعات است. این مرحله شامل شناخت منابع اطلاعاتی مناسب اعم از منابع چاپی و الکترونیکی و گزینش مناسبترین منابع است. سومین اصل توانایی

تدوین استراتژی جستجو در منابع برگزیده است. این مهارت خود مستلزم کسب آگاهی لازم نسبت به ساختار پایگاههای اطلاعاتی و سایر منابع است.

اصل چهارم به مهارتهای جستجو و بازیابی اطلاعات مثل آگاهی از امکانات جستجوی پیشرفته اشاره دارد. این اصل همچنین توانایی در استفاده از فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطی و استفاده بهینه از خدمات نمایه سازی و چکیده نویسی و نمایه های استنادی و استفاده از خدمات آگاهی رسانی جاری برای به روز ماندن را نیز در بر می گیرد.

مرحله یا به بیان دیگر اصل پنجم مربوط به دانش استفاده کنندگان درباره چگونگی ارزیابی و مقایسه منابع و معیارهای ارزیابی آنها و همچنین آگاهی از بحث کیفیت منابع و چگونگی تعیین اعتبار آنها می باشد.

اصل ششم به مهارت افراد در استفاده از اطلاعات به دست آمده و مرتبط ساختن آن با دانسته های قبلی دلالت دارد. کسب این مهارتها مستلزم دانستن روشهای استناد دهی و رعایت اصولی قانونی مثل حقوق پدید آورندگان می باشد. سرانجام اصل هفتم عبارت است از توانایی آمایش اطلاعات و مشارکت در تولید دانش جدید. این اصل در واقع یکی از اهداف اصلی آموزش عالی است.

هفت اصل سواد اطلاعاتی بر گرفته از:

Information skills in higher education: a SCONUL Position Paper (1999) [Online]
http://www.sconul.ac.uk/pubs_stats/pubs/99104Rev1.doc

مهمترین عواملی که در سالهای اخیر بر اهمیت سواد اطلاعاتی افزوده است عبارتند از:

- گسترش روزافزون فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطی و پیوند مستمر آنها با زندگی روزمره.
- توسعه آموزش عالی در مقاطع تحصیلات تکمیلی و تنوع دانشجویان و دوره ها.
- تغییر در رویکردهای آموزشی و توجه بیشتر به جایگاه تفکر انتقادی در آموزش.
- تخصصی تر شدن زمینه های مطالعاتی و تحقیقاتی در همه رشته های علمی.
- انفجار اطلاعات، آلودگی اطلاعات و ضرورت استخراج منابع مناسب و معتبر.
- گسترش دوره های آموزش از راه دور و محبوبیت آن در میان طبقات جامعه.
- افزایش تنوع در موضوعها و شکل منابع اطلاعاتی.
- آشفته گی موجود در سازماندهی و اعتبار منابع الکترونیکی دسترس پذیر از اینترنت.
- توجه بیشتر به ضرورت آموزش همگانی و آموزش مادام العمر.
- نیاز به همگامی با پیشرفتهای برق آسای فناوریهای نوین اطلاعات و ارتباطات.

ویژگیهای یک فرد برخوردار از سواد اطلاعاتی

بر اساس " استاندارد مهارت سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی " انجمن کتابخانه های دانشگاهی و پژوهشی

امریکا (۲۰۰۰) یک فرد برخوردار از سواد اطلاعاتی از ویژگیهای زیر برخوردار است:

- توانایی در تعیین درجه نیاز به اطلاعات
- توانایی در دسترسی موثر و بهینه به منابع اطلاعاتی
- آگاهی از چگونگی ارزیابی منتقدانه منابع اطلاعاتی و مآخذهای آنها
- مهارت در ایجاد پیوندهای لازم بین اطلاعات برگرفته از منابع اطلاعاتی برگزیده و دانسته های قبلی خود
- توانایی به کار گیری و استفاده بهینه از اطلاعات به دست آمده برای انجام مقصود مورد نظر

- اطلاع از ملاحظات قانونی، اقتصادی و اجتماعی مربوط به استفاده و دسترسی به اطلاعات (مثل حقوق مولف، شیوه استناد دهی و موارد مشابه)

استانداردهای سواد اطلاعاتی

در این قسمت مهمترین استانداردهای سواد اطلاعاتی تبیین می شود. این استانداردها تا کنون در منابع مختلف به فارسی ترجمه شده است. آنچه در این جزوه آمده است برگرفته از ترجمه این استانداردها در منابع مختلف فارسی است (از جمله نظری، ۱۳۸۴ و پریخ، ۱۳۸۶)

استاندارد اول: تشخیص نیاز اطلاعاتی

دانشجو با سواد اطلاعاتی ماهیت و گستره اطلاعات مورد نیاز را تشخیص می دهد

- نیاز اطلاعاتی خود را به روشنی تبیین می کند.
- با شرکت در بحث های کلاسی، مشورت با افراد و همچنین بحث های الکترونیکی موضوع تحقیق خود را مشخص و اطلاعات مورد نیاز خود را شناسایی می کند.
- مسئله مورد پژوهش را مشخص و سئوال های پژوهش را تنظیم می کند.
- طیف متنوعی از منابع عمومی اطلاعات را شناسایی می کند.
- نیاز اطلاعاتی تحقیق را تعریف، بازبینی و اصلاح می کند.
- برای اطلاعات مورد نیاز مفاهیم اصلی و واژه های کلیدی مشخص می کند.
- اطلاعات موجود را با تجربیات قبلی ترکیب میکند تا اطلاعات جدیدی ساخته شود.

استاندارد دوم: دستیابی به اطلاعات مورد نیاز

دانشجو با سواد اطلاعاتی، به شکلی موثر و کارآمد به اطلاعات مورد نیاز دسترسی پیدا می کند

- مناسبترین روشهای جستجو و نظامهای بازیابی اطلاعات را برای دستیابی بهینه به اطلاعات مورد نیاز انتخاب می‌کند.
- نظامهای مختلف کاوش را بکار می‌گیرد تا اطلاعات را در قالبهای گوناگون بازیابی کند و استراتژی مناسب جستجو در منابع را شناسایی و تدوین می‌کند.
- مؤثرترین شیوه‌های دستیابی به اطلاعات را از میان روشهای جستجو و یا نظامهای بازیابی اطلاعات انتخاب می‌کند.
- به بازیابی استراژی جستجو و انتخاب مناسبترین کلیدواژه‌ها از درون اصطلاحنامه‌های مرتبط می‌پردازد.
- برای بازیابی اطلاعات مورد نیاز از خدمات قابل دسترس مانند امانت بین کتابخانه‌ای و تحویل مدرک، بهره می‌گیرد.

استاندارد سوم: معیارهای نقد و ارزیابی منابع اطلاعاتی

- دانشجو با سواد اطلاعاتی اطلاعات بازیابی شده و ماخذ آن را به صورت منتقدانه ارزیابی می‌کند و اطلاعات انتخاب شده را با مبنای دانشی و نظام ارزشی خود تلفیق می‌کند.
- ایده‌های اصلی را که لازم است از اطلاعات گردآوری شده استخراج شود را تلخیص می‌کند.
 - از معیارهای مدون برای ارزیابی میزان صحت، دقت، مناسبت و وثوق اطلاعات و ماخذ آنها بهره می‌گیرد.
 - از ایده‌های اصلی برای ساخت مفاهیم جدید استفاده می‌کند.
 - ارزش افزوده، تضادها، یا سایر ویژگیهای اطلاعات را تعیین و دانش جدید را با دانش قبلی مقایسه می‌کند.
 - از طریق گفتگو با متخصصان موضوعی، و متبحران به اعتبار بخشی به درک و تفسیر خود از اطلاعات می‌پردازد.

استاندارد چهارم: استفاده بهینه از منابع اطلاعاتی

دانشجوی باسواد اطلاعاتی به صورت انفرادی یا به عنوان عضوی از یک گروه اطلاعات را برای انجام هدفی خاص به صورت مؤثر مورد استفاده قرار می‌دهد.

- اطلاعات جدید و قبلی را برای طرح ریزی و خلق محصول یا عملکردی ویژه بکار می‌برد.
- فرایند توسعه را برای محصول یا عملکرد مورد نظر واری و بازبینی می‌کند.
- محصول یا عملکرد را به شکل مؤثری با دیگران در چرخه ارتباطی قرار می‌دهد.
- دفتر ثبت وقایع یا کارنامه‌ای از فعالیتهای مرتبط با فرایند جستجو، ارزیابی، و ارتباطات را تدوین و نگهداری می‌کند.
- در خصوص موفقیتها، شکستها، و استراتژیهای جایگزین تأمل می‌کند.
- اطلاعات جدید و قبلی را تلفیق می‌کند به طوری که اهداف محصول یا عملکرد را پشتیبانی کنند.
- محصول یا عملکرد به دست آمده را به شکل مؤثری در اختیار دیگران نیز قرار می‌دهد.

استاندارد پنجم: مبانی قانونی و اخلاقی استفاده از اطلاعات

دانشجوی باسواد اطلاعاتی مباحث اقتصادی، قانونی، و اجتماعی مربوط به استفاده از اطلاعات را درک می‌کند و با رعایت اصول اخلاقی و قانونی به اطلاعات دسترسی می‌یابد و از آنها استفاده می‌کند.

- مباحث مربوط به حفظ حریم خصوصی افراد و امنیت در محیطهای چاپی و الکترونیکی را می‌شناسد.
- موضوعات مرتبط با دسترسی آزاد در مقابل دسترسی غیر رایگان به اطلاعات را می‌شناسد.
- از قوانین، مقررات، سیاستهای سازمانی، و آداب مربوط به دسترسی و استفاده از منابع اطلاعات پیروی می‌کند.

- به خاطر استفاده از منابع اطلاعات برای تولید محصول یا عملکرد خود از تولیدکنندگان اطلاعات قدردانی می‌کند.

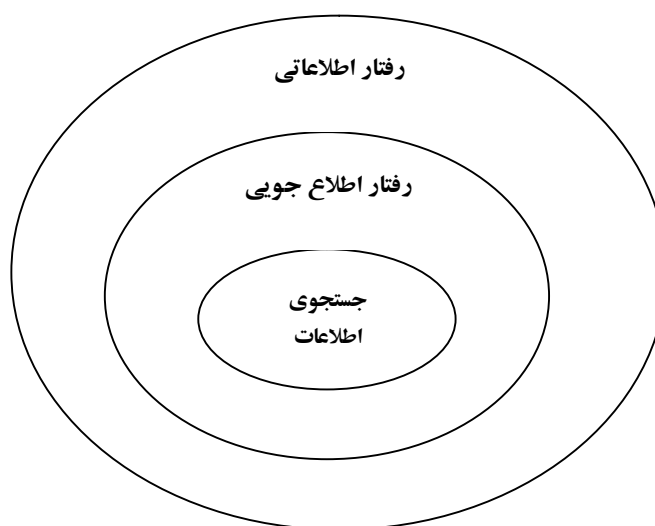
- نظام مستندسازی و رجاع‌دهی مناسبی برمی‌گزیند و به صورت یکسان از آن برای ذکر منابع بهره می‌گیرد.

مدل‌های اطلاع‌یابی

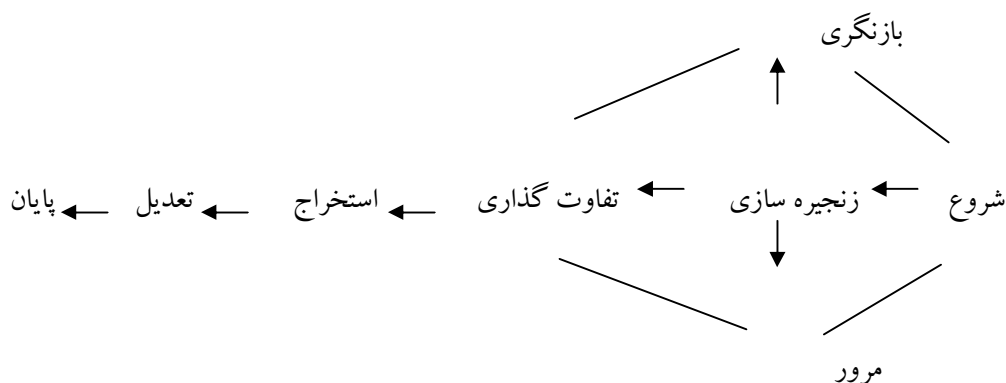
یکی از حوزه‌هایی که در علم اطلاعات با سواد اطلاعاتی ارتباط مستقیم دارد چگونگی تعامل افراد با منابع اطلاعاتی است که در سه بخش رفتارهای اطلاعاتی، رفتارهای اطلاع‌یابی، و جستجو اطلاعات مورد بررسی محققان این حوزه قرار گرفته است.

رفتار اطلاعاتی مفهومی است که به صورت عام به یک حوزه مطالعاتی گسترده اطلاق می‌شود که توسط محققین حوزه‌های علوم اطلاع‌رسانی، علوم رفتاری، روانشناسی، ارتباطات و غیره مورد مطالعه قرار می‌گیرد. در حوزه اطلاع‌رسانی درمورد اینکه این واژه تا چه اندازه مناسب مفهومی است که پژوهشگران از آن مد نظر دارند اختلاف نظرهایی وجود دارد. پتیگرو و دیگران (۲۰۰۱، ص ۴۴) یاد آور شده‌اند که برخی معتقدند این واژه، واژه مناسبی نیست چرا که افراد خارج از حوزه کتابداری آنرا وابسته نزدیک الگوی رفتارگرایی در روانشناسی در نظر خواهند گرفت و این فرض تبعاتی به دنبال دارد از جمله نادیده انگاشتن طیف گسترده‌ای از عوامل زمینه‌ای در مورد رفتار اطلاعاتی. ویلسون (۲۰۰۰، ص ۴۹) که از نظریه پردازان حوزه رفتار اطلاعاتی است آن را "کلیت رفتار انسان در ارتباط با منابع و مجاری اطلاعاتی از جمله جستجو و استفاده از اطلاعات به صورت فعال یا منفعل" تعریف نموده است. به طور کلی رفتار اطلاعاتی حوزه گسترده‌ای در علوم اطلاع‌رسانی است، که خود دو زیر مجموعه عمده را شامل می‌شود. ویلسون (۲۰۰۰) بر این باور است که رفتار اطلاعاتی کلی‌ترین قسمت را شامل می‌شود و به هرگونه تعامل فرد - اعم از فعال و غیر فعال - با هرگونه منبع اطلاعاتی دلالت دارد. این منبع اطلاعاتی ممکن است به هر شکلی باشد. زیر مجموعه دوم رفتار اطلاع‌یابی است که طی آن فرد پس از احساس نیاز به کسب اطلاعات فعالانه به جستجوی آن از منابع مختلف می‌پردازد. بیشتر پژوهشهای این حوزه به این بخش

مربوط می شود و تا کنون مدل‌های متعددی در مورد رفتارهای اطلاع یابی تدوین شده است (مثل مدل‌های الیس ۱۹۹۳، ویلسون ۱۹۹۷، کوالثو ۱۹۹۳، اسپینک ۱۹۹۷، فاستر ۲۰۰۴). زیر مجموعه دیگر رفتارهای جستجو است که به تعامل فرد با نظام‌های بازیابی اطلاعات به منظور جستجو در این منابع صورت می گیرد.

در این کارگاه فرصت لازم برای پرداختن به این حوزه وجود ندارد و تنها به چند مدل اشاره گذرا می شود. کشاورز (۱۳۸۵) مدل‌های موجود در این زمینه را مرور کرده است و تعدادی از آنها را تشریح کرده است. از میان این مدل‌ها در اینجا فقط به دو مدل اشاره می شود. مدل اطلاع یابی مارکینونی (Marchionini) است که در هشت مرحله تدوین شده که طی آن کاربر اطلاعات خود را جستجو می کند. این مراحل عبارتند از: شناخت و پذیرش یک مساله اطلاعاتی ۲. تعریف و درک مسئله ۳. گزینش سامانه کاوش ۴. فرمول بندی پرسش ۵. اجرای جستجو ۶. ارزیابی نتایج ۷. استخراج اطلاعات ۸. تامل / تکرار / توقف. (کشاورز، ۱۳۸۵). مدل دوم مدل دیوید الیس است که شامل شش مرحله به شرح زیر است:

چهار روش اصلی جستجو اطلاعات در وب

گرچه بازیابی اطلاعات در وب ممکن است به روشهایی گوناگون صورت پذیرد اما به طور کلی تاکنون چهار روش برای این منظور وجود دارد. در ساده ترین شکل آن کاربر نشانی اینترنتی^۲ سایت مورد نظر خود را در قسمت مربوط به نشانی یکی از مرورگرهای وب مثل اینترنت اکسپلورر یا نتسکیپ^۳ تایپ کرده و اطلاعات مورد نظر را بازیابی میکند. بدیهی است که این روش تنها زمانی میسر است که کاربر قبلاً از نشانی منبع یا منابع مورد نظر خود به نحوی اطلاع دارد و بجز در مورد سایتهایی که معمولاً با آنها کار می کند یا نشانیهایی که از طرق مختلف به اطلاع او می رسد در موارد دیگر معمول و البته میسر نیست.

دومین روش با دنبال کردن پیوندهای (لینکهای) موجود در صفحات وب میسر است که کاربران را از صفحه ای به صفحه دیگر هدایت می کند.^۴ این نوع بازیابی را نوعی جستجو هدایت نشده تلقی می کنند که ممکن است یا به نتایج ارزشمندی منجر شود یا حاصلی در پی نداشته باشد و گاهی کاربران با دنبال کردن پیوندهای فراوان دچار نوعی سرگردانی در وب می شوند و از آن اصطلاحاً به گم شدن در وب یاد می شود. با این حال این سهولت

^۲ . URL (Universal Resource Locator)

^۳ . MS Internet Explorer & Netscape

^۴ . Browsing

دسترسی به منابع در وب از امتیازات بزرگ آن است و برای کاربران امکان مرور سریع و آسان در منابع مختلف را فراهم می کند و سودمندی آن معمولاً بیش از مشکلاتش است. سومین روش در واقع نوعی بازیابی گزینشی اطلاعات^۵ است که در آن به جای آنکه کاربران شخصاً در جستجوی اطلاعات مورد نظر باشند، موضوعات مورد نیاز خود را قبلاً به یک نظام الکترونیکی و خودکار بازیابی گزینشی می سپارند و سپس در طول زمان اطلاعات دریافتی جدید توسط نظام مربوطه برای آنها به طور خودکار ارسال خواهد شد.

این فرایند تا زمانی که کاربر عدم تمایل خود را برای دریافت اطلاعات بیشتر اعلام کند ادامه می یابد. این روش گرچه می تواند بسیار مفید باشد اما عملاً از عمومیت کافی برخوردار نیست چرا که تنها در مواردی توصیه می شود که کاربران در طول یک زمان مشخص به جستجو جامع در یک حوزه موضوعی مشخص نیاز داشته باشند.

چهارمین روش که در واقع متداولترین راه بازیابی اطلاعات در شبکه جهانگستر وب محسوب می شود بازیابی از طریق جستجو در وب می باشد. موتورهای جستجو ابزار اصلی کاوش در وب به شمار می آیند. بدیهی است که یک جستجو موفق جستجویی است که با صرف کمترین وقت و انرژی به بازیابی حداکثر منابع مرتبط منجر شود. اما گاهی علی رغم انجام جستجو در انواع موتورهای کاوش و انتخاب مناسبترین کلید واژه ها و یا استفاده از جستجوی پیشرفته^۶ باز هم تلاش برای یافتن منابع اطلاعاتی مناسب بی نتیجه می ماند.

اجزاء و چگونگی عملکرد موتورهای جستجو

تعداد و تنوع موتورهای جستجو بسیار قابل توجه است با این حال شباهتهای اساسی در ساختار و عملکرد همه آنها وجود دارد به نحوی که ساختار اصلی موتورهای جستجو معمولاً از سه بخش عمده تشکیل شده است. این قسمتها عبارت اند از:

^۵ . SDI (Selective Dissemination of Information)

^۶ . Advanced Search

۱. نرم افزار خزنده^۷

خزنده در واقع نرم افزاری است که تمام پیوندهای^۸ موجود در صفحات وب را بدون آنکه میان آنها تفاوتی قائل شود دنبال کرده از این طریق صفحات جدید را شناسایی کند و یک نسخه از صفحات جدید کپی می کند و آن را به نمایه اصلی موتور کاوش تحویل می دهد. این فرایند پیوسته تکرار می شود و در یک دوره زمانی مشخص نرم افزار خزنده صفحاتی را که قبلا کپی کرده مجدداً بازبینی می کند تا با تهیه کپی جدید هر گونه تغییرات احتمالی ایجاد شده در آنها را ثبت کند. انتخاب عنوان «خزنده» برای این نوع از نرم افزارها به دلیل نوع کاری است که انجام می دهند. عملکرد آنها در یافتن صفحات وب مثل خزیدن در فضای وب است. هر موتور جستجو، نرم افزار خزنده مخصوص به خود را دارد و توانایی بازیابی اطلاعات در هر موتور به قدرت خزنده آن وابسته است.

منظور از قدرت خزنده سرعت عمل و دامنه فعالیت آن در دنبال کردن پیوندهای موجود در صفحات وب می باشد. گستردگی و عمق دسترسی اطلاعات در هر موتور جستجو بیش از هر چیز به ویژگیهای خزنده آن بستگی دارد و نمایه^۹ موتور جستجو حاصل کار خزنده است. البته علاوه بر خزنده ها در هر موتور جستجو، امکانی برای معرفی سایتهای جدید نیز وجود دارد که کاربران می توانند با ارائه نشانی (URL) سایت مورد نظر خود آن را به موتور جستجو تحویل^{۱۰} داده و معرفی کنند.

۲. نمایه یا ایندکس

صفحات بازیابی شده در وب از طریق کار بی وقفه خزنده در یک پایگاه اطلاعاتی تحت عنوان نمایه موتور جستجو ذخیره می شوند. مندرجات این پایگاه مرتباً روزآمد شده و منابع جدید به آن اضافه می گردند. بزرگی و روزآمدی اطلاعات موجود در نمایه هر موتور جستجو وابسته به عملکرد خزنده آن است. ساختار نمایه، اندازه و

^۷ . Crawler or Spider

^۸ . Links

^۹ . Index

^{۱۰} . Submit

حجم آن در هر موتورهای جستجوی مختلف متفاوت است. به همین دلیل جستجو با کلیدواژه‌های یکسان نتایج نسبتاً متفاوتی در موتورهای گوناگون در پی خواهد داشت. به بیان دیگر، هنگامی که کاربران کلیدواژه‌های مورد نظر خود را در بخش جستجوی موتور کاوش دارد می‌کنند آنچه اتفاق می‌افتد جستجوی نمایه موتور جستجو بر اساس کلیدواژه‌های مذکور است نه جستجوی فضای وب.

۳. نرم‌افزار جستجو^{۱۱}

بیرونی ترین بخش هر موتور جستجو نرم‌افزار بازیابی آن است که به جستجو و بازیابی اطلاعات موجود در فایل نمایه براساس کلیدواژه‌های دریافتی از طرف کاربران می‌پردازد و نتایج بازیابی را نمایش می‌دهد. آنچه که کاربران مشاهده می‌کنند در واقع همین بیرونی ترین لایه موتورهای جستجو^{۱۲} است. وقتی آنها به کمک کلیدواژه‌های انتخابی خود به جستجو در وب می‌پردازد عملاً آنچه را جستجو می‌کنند پایگاه اطلاعاتی (نمایه) موتور جستجو است که پیوند آنها را با سایر وب سایتها و صفحات وبی^{۱۳} برقرار می‌کنند که قبلاً توسط خزنده شناسایی شده‌اند. بسته به اینکه خزنده‌های موتور جستجو با چه تناوب^{۱۴} و چه عمقی^{۱۵} عمل کنند نتیجه جستجو توسط کاربر متفاوت خواهد بود، چرا که به دلیل تفاوت تناوب و عمق عملکرد خزنده‌ای موتورهای کاوش گوناگون حجم و نوع اطلاعات ذخیره شده در نمایه آنها با هم متفاوت می‌باشد و در نتیجه حاصل جستجوی یکسان در هر یک از آنها متفاوت خواهد بود. در تصاویر ذیل نمونه صفحه جستجو موتور کاوش گوگل و گوگل اسکالر دیده می‌شود.

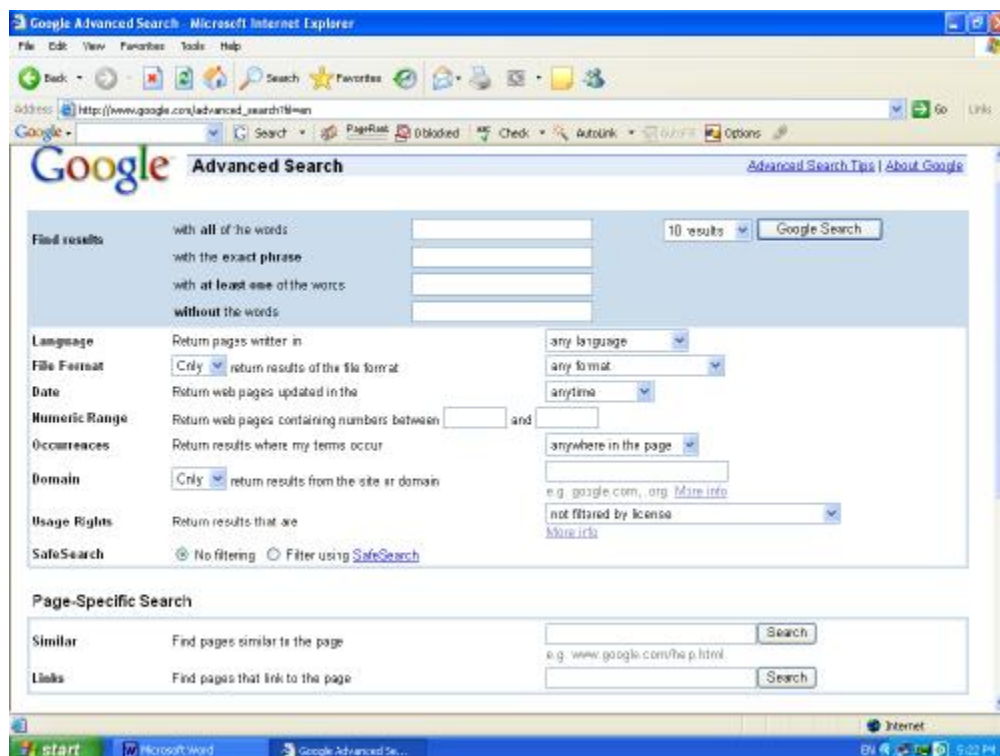
¹¹ . Query Processor

¹² . Interface

¹³ . Webpage

¹⁴ . Frequency of Crawling

¹⁵ . Depth of Crawling

صفحه جستجو پیشرفته در موتور جستجوی گوگل

موتورهای جستجو تخصصی و بانکهای اطلاعاتی

علاوه بر موتورهای جستجوی عمومی موتورهای تخصصی و پایگاه های یا بانکهای اطلاعاتی در وب وجود دارند که به یک حوزه موضوعی خاص محدود می شوند. از مهمترین این پایگاهها در حوزه علوم انسانی می توان به اریک ERIC اشاره کرد. مزیت این پایگاهها به موتورهای جستجو را می توان در دو مقوله مهم خلاصه کرد. نخست آنکه برخلاف موتورهای جستجوی عمومی این منابع اطلاعات کاملاً تخصصی ارائه می دهند. دوم آنکه اطلاعات ذخیره شده در پایگاههای اطلاعاتی از ساختار مشخصی پیروی می کند که کار ذخیره و بازیابی اطلاعات را تسهیل و تسریع می کند.

صفحه نخست سایت اریک که به نشانی <http://www.eric.ed.gov> دسترس پذیر است.

چگونگی اعتبارسنجی منابع اطلاعاتی برگرفته از وب

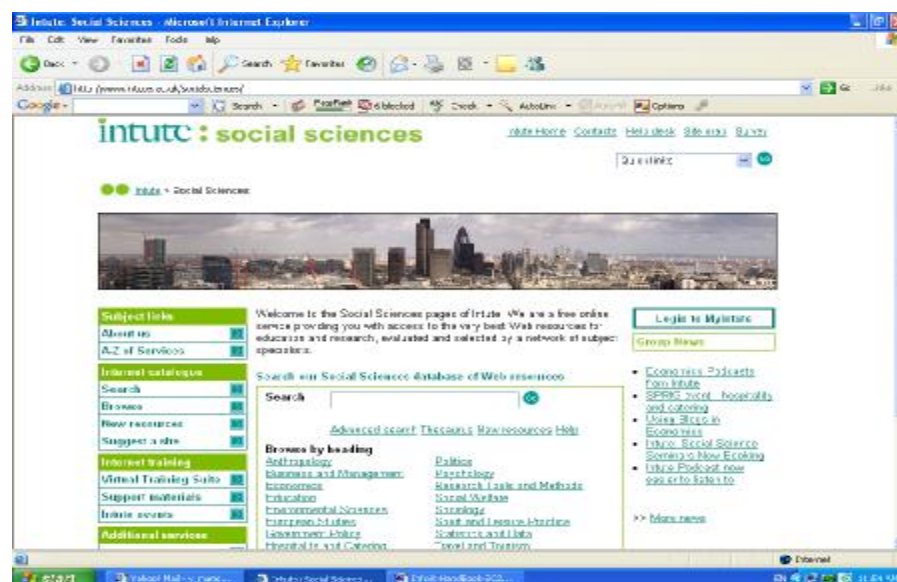
از آنجا که کنترل و نظارت دقیقی بر تولید منابع وبی وجود ندارد؛ ارزیابی میزان اعتبار منابع وبی از اهمیت ویژه ای برخوردار است و این اهمیت در مورد منابع پزشکی مضاعف می باشد. بنابر این لازم است فرد برخوردار از سواد اطلاعاتی مهارت لازم برای ارزیابی منابع وبی را داشته باشد. معیارهای زیر برای این امر پیشنهاد می شود:

- تعیین درجه جامعیت و شمول اطلاعات ارائه شده در منبع مورد ارزیابی
- توجه به میزان تخصصی بودن مطالب ارائه شده
- تعیین میزان روز آمدی مطالب با مراجعه به ماخذ آنها
- توجه به میزان اعتبار تولید کننده (پدیدآور) و ناشر اطلاعات

- توجه به نشانی سایت مربوطه و ارتباط آن با سازمانهای معبر در زمینه موضوعی مرتبط
- بررسی تعداد و نوع پیوندهایی بیرونی و پیوندهایی درونی سایت
- بررسی میزان کاربر پسندی با توجه به سهولت مرور و وجود یا عدم وجود امکان جستجو در سایت و نقشه سایت

ورودگاه ها (دروازه های اطلاعات موضوعی) و راهنماهای موضوعی

یکی دیگر از روشهای دسترسی به منابع با کیفیت در وب استفاده از ورودگاه ها^{۱۶} یا دروازه های اطلاعاتی^{۱۷} است. این منابع که معمولاً توسط متخصصین موضوعی تدوین می شوند در برگیرنده منابع معتبر می باشند. وب سایت زیر یکی از نمونه های این منابع در زمینه است. راهنما ها^{۱۸} نیز ارتباط سلسله مراتبی منابع وبی را نشان می دهند و پیوندهای لازم برای دسترسی به منابع موضوعی را برقرار می کنند.

نمونه ای از ورودگاهها در حوزه علوم انسانی که به نشانی <http://www.intute.ac.uk/socialsciences> دسترس پذیر است

Portal¹⁶
Gateway¹⁷
Directories¹⁸

کتابخانه مجازی علوم انسانی یکی از راهنماهای تخصصی در زمینه علوم انسانی در محیط وب است که به نشانی <http://www.dialogical.net/socialsciences/index.html> دسترس پذیر است.

ابزارهای اصلی پژوهش

از ابزارهای پژوهش که استفاده بهینه از آنها با سطح سواد اطلاعاتی افراد رابطه مستقیم دارد در این کارگاه به چند مورد اشاره می شود که عبارتند از: منابع مرجع چاپی و الکترونیکی، پایگاههای اطلاعاتی، چکیده نامه ها، نمایه ها، و اصطلاحنامه ها.

منابع مرجع منابعی هستند که برای پاسخگویی به پرسشهای مرجع تدوین شده اند. این منابع یا عمومی هستند یا اختصاصی. مثلا دائرة المعارف بریتانیکا یک منبع مرجع عمومی است در حالیکه واژه نامه بازرگانی یک منبع

اختصاصی. منابع مرجع الکترونیکی یا به شکل رقومی و بر محملهای خاصی نظیر لوحهای فشرده نوری ذخیره و بازیابی می شوند و یا به صورت پیوسته از طریق شبکه های رایانه ای ۱۹ مثل اینترنت قابل دسترسی هستند.

منابع مرجع الکترونیکی از نظر محتوا و هدفی که دنبال می کنند به منابع چاپی شباهت دارند اما از نظر ذخیره و بازیابی اطلاعات و تواناییهایی که دارند با منابع چاپی بسیار تفاوت داشته و از مزایایی نسبت به این منابع برخوردار هستند. به عنوان مثال، منابع الکترونیکی امکان جستجوی متعددی از جمله جستجوی کلیدواژه ای را برای استفاده کنندگان فراهم می کنند. بنابراین، می توان سراسر یک منبع الکترونیکی را برای یافتن کلید واژه ای مشخص کاوش نمود و ظرف چند ثانیه نتیجه جستجو را در اختیار داشت. از طرفی امکانات جستجوی ترکیبی و پیشرفته ۲۰ در این منابع به استفاده کنندگان امکان می دهد که با ترکیب دو کلید واژه به جستجو در این منابع بپردازند.

منابع الکترونیکی را می توان بر اساس معیارهای متعددی دسته بندی کرد. چنانچه بخواهیم این منابع را بر اساس محتوی طبقه بندی کنیم می توان دسته بندی که برای منابع چاپی استفاده کرده ایم برای این منابع نیز به کار برد. بنابراین منابع الکترونیکی را می توان به واژه نامه ها، دائرة المعارف ها، مراجع تاریخی، چکیده نامه ها، اطلس ها و کتابشناسی ها دسته بندی کرد، با این تفاوت که همه این منابع به شکل الکترونیکی هستند.

با این حال روشهای دیگری برای دسته بندی منابع الکترونیکی وجود دارد. در کلی ترین شکل ممکن و بر اساس محمل اطلاع رسانی منابع الکترونیکی به دو دسته منابع قطع خط (آفلاین) و وصل خط (آنلاین) تقسیم می شوند. منابع دسته اول بر محملهایی نظیر الواح فشرده نوری ذخیره می شوند و منابع دسته دوم از طریق شبکه های محلی ۲۱، منطقه ای ۲۲ و بین المللی ۲۳ دسترس پذیر هستند.

¹⁹. Computer Networks

²⁰. Advanced Search

²¹. LAN: Local Area Network

از سویی دیگر استفاده بهینه از منابع الکترونیکی مستلزم در اختیار داشتن مهارت‌های ویژه‌ای است که همه استفاده کنندگان از این منابع ممکن است به این مهارت‌ها مجهز نباشند. بنابراین استفاده از منابع الکترونیکی به کاربرانی محدود می‌شود که از سواد رایانه‌ای^{۲۴} برخوردار هستند. آموزش این مهارت‌ها به کاربران کتابخانه‌ها یکی از موضوعهایی است که در حیطه فعالیت‌های آموزشی کتابداران می‌گنجد. بنابراین، به رغم گسترش روز افزون منابع الکترونیکی هنوز از منابع مرجع چاپی استفاده می‌کنیم. علل استفاده از منابع چاپی عبارت است از:

۱. هنوز بخش عمده‌ای از دانش منابع بشری درون منابع چاپی نهفته است و به شکل الکترونیکی در نیامده است. دلیل این امر محدودیت بودجه و نیروی انسانی لازم برای تبدیل منابع چاپی به الکترونیکی می‌باشد.
۲. محدودیت‌های موجود در منابع الکترونیکی که عبارتند از: عدم گسترش یکنواخت و عادلانه این منابع در دنیا.
۳. در بعضی موارد دسترسی به منابع چاپی با هزینه کمتر نسبت به منابع الکترونیکی همراه است که به دلیل عدم نیاز به سخت افزار است. البته این مسئله وجوه دیگری نیز دارد که در طول این دوره بحث می‌شود.
۴. عدم نیاز به آموزش‌های ویژه: برای دسترسی به منابع الکترونیکی لازم است آموزش مهارت‌هایی ببینیم.
۵. اعتبار منابع چاپی: از آنجا که معمولاً بر فرایند تالیف منابع چاپی نظارت بیشتری وجود دارد این منابع از اعتبار بالاتری برخوردار می‌باشند.
۶. سهولت دسترسی و سهولت مطالعه، و کثرت و تنوع منابع چاپی.
۷. لذت مطالعه: بسیاری از کاربران رغبت بیشتری به استفاده از این منابع دارند.
۸. حفظ حقوق مولف در منابع چاپی با توجه به قوانین موجود به نحو موثرتری اعمال می‌شود.

²⁴. Computer Literacy

ارزیابی منابع مرجع تخصصی

ارزیابی این منابع از آن جهت که به معیارهای مشخصی می پردازند که معمولاً در ارزیابی منابع مرجع عمومی نیز کاربرد دارد تا حدی با ارزیابی منابع مرجع عمومی شباهت دارد. با این حال معمولاً در ارزیابی منابع مرجع تخصصی معیارهای تکمیلی نیز در نظر گرفته می شود. این معیارهای تکمیلی بیشتر جنبه موضوعی دارند و بسته به مبحث ارائه شده در هر مرجع تخصصی متفاوت است. اعتبار پدید آورنده اعتبار ناشر، اعتبار محتوی، اعتبار منابع و مآخذ، انسجام و یکدستی، شیوه سازماندهی، دارا بودن نمایه، روزآمدی، دامنه کار، شیوه بیان، پابندی نگارنده به آنچه که در مقدمه آمده است، هماهنگی اسلوب و روش مطالب در منابع مرجعی که بیش از یک نفر در آن مشارکت داشته اند از جمله مهمترین معیارهای ارزیابی محسوب می شود.

نقش چکیده نامه، نمایه ها و اصطلاحنامه ها در جستجوی اطلاعات

با توجه به انبوهی اطلاعات منتشر شده امکان مطالعه همه مواد چاپی و الکترونیکی برای افراد حتی در حوزه موضوعی خاص آنها وجود ندارد. از این رو به ابزارهایی نیاز است که به کمک پژوهشگران آمده و آنان را در این مورد یاری کنند. چکیده ها و چکیده نامه ها از مهمترین ابزارها در این زمینه محسوب می شود. ارتباط چکیده و چکیده نویسی با سواد اطلاعاتی در دو نکته خلاصه می شود. نخست آنکه افرادی که از مهارتهای سواد اطلاعاتی برخوردار هستند می توانند با دسترسی به چکیده ها در مورد مراحل بعدی جستجوی خود تصمیم بگیرند. دوم آنکه این افراد قادرند برای منابعی که منتشر می کنند چکیده های مناسبی بنویسند. بنابراین، در این جزوه ضمن تعریف چکیده و انواع آن به چگونگی چگونگی چکیده نویسی که از فنون مهم برای افراد واجد سواد اطلاعاتی محسوب می شود اشاره می گردد.

انواع چکیده :

چکیده تمام نما (Informative): مفصل ترین نوع چکیده است و زمانی استفاده می شود که می خواهیم بیشترین اطلاعات را به خواننده بدهیم. این نوع چکیده در مواردی که رئوس مطالب و اطلاعات سطحی از مدرک مورد نیاز باشد بعنوان جانشین مدرک ایفای نقش می کند .

چکیده راهنما (Indicative): چکیده راهنما در بردارنده تمامی مباحث اساسی و یافته های مدرک اصلی نیست بلکه مطالب کلی و اساسی مدرک را ارائه می کند . این نوع چکیده بیشتر برای نشان دادن مقالات ، کتابها ، خلاصه مذاکرات کنفرانسها ، مقاله نامه ها و کتابشناسی ها به کار می رود. چکیده راهنما بر خلاف چکیده تمام نما نمی تواند جانشین واقعی برای اصل مدرک باشد. این نوع چکیده معمول ترین نوع چکیده است و جنبه توصیفی دارد.

چکیده ساختاری یا ساختار یافته (Structured Abstract): مختاری (۱۳۸۴) ضمن پرداختن به چکیده ساختاری نشان می دهد که چگونه در این نوع چکیده محتوای موضوعی مدرک را بر اساس طرحی از پیش ساخته شده نشان می دهند... به عبارتی دیگر این چکیده محتوای مدرک را براساس مقوله های معین و تعریف شده مثل هدف، روشها، یافته ها و نتایج تقسیم بندی و خلاصه می کند که این مقوله ها بر اساس نوع مجله و موضوع مورد آن متفاوت است. این نوع چکیده ۴ برتری بر چکیده های سنتی دارد: ۱. خواننده به راحتی می تواند مطالب موردنیاز خود را از چکیده استخراج کند. ۲. چکیده های تولید شده دارای شکلی استاندارد و سازمان یافته هستند. ۳. در وقت خواننده صرفه جویی می شود ۴. تهیه این نوع چکیده برای مولف و چکیده نویس آسانتر است.

ده اصل چکیده نویسی :

رعایت اصول ذیل در چکیده نویسی توصیه می شود:

۱. چکیده هر اثر تنها پس از پایان نگارش آن نوشته شود. چکیده قبل از پایان اثر در واقع یک مقدمه است.
۲. چنانچه به هر دلیلی مجبور شدید که چکیده را قبل از پایان اثر بنویسید در چکیده به هدف اصلی توجه کنید و آن را کانون چکیده قرار دهید و پس از پایان اثر چکیده اولیه را بر اساس نسخه نهایی باز نویسی کنید.
۳. قبل از شروع چکیده اهداف اصلی اثر را فهرست کنید، آنها را اولویت بندی کنید. مطالب مهمتر را در ابتدای چکیده با عنوان Leading Sentences، (جملات راهنما) و موارد بعدی را با عنوان Supporting Sentences (جملات حمایت کننده) فهرست کنید.
۴. ترجیحاً زبان به کار گرفته شده در چکیده را طوری انتخاب کنید که خوانندگان غیر متخصص در حوزه موضوعی مورد نظر بتوانند آنرا درک کنند. چرا که شما هرگز نمی دانید چه کسی چکیده را خواهد خواند.
۵. در به کار بردن واژه های تخصصی و کوتاه نوشتها دقت کنید و در حد امکان آنها را به اختصار توضیح دهید. از طرفی نیز لازم است با به کار بردن واژه های تخصصی امکان بازیابی آنها را افزایش دهید.
۶. هر جمله یا عبارتی که به خواننده اطلاع جدیدی نمی دهد را حذف کنید.
۷. یک چکیده خوب باید خواننده را به خواندن مدرک اصلی ترغیب کند.
۸. از تکرار عنوان اثر در چکیده خودداری گردد.
۹. انسجام منطقی و یکدستی در ارائه مطالب را رعایت کنید. یکدستی (Consistency) بیشتر به اصول گرامری و نگارشی اشاره می کند (مثلاً اگر در متن یک بار کلمه رایانه گفتیم تا پایان باید رایانه را به کار ببریم نمی توانیم کامپیوتر را بیاوریم. منظور از انسجام (Coherency) وجود یک ارتباط منطقی بین جملات است که متن را به صورت تصویری منسجم در برابر دیده خواننده قرار می دهد.
۱۰. به دو دلیل چند روز پس از نگارش چکیده دوباره آن را بخوانید. ۱. بخاطر اینکه با گذشت چند روز از نگارش مطلب امکان باز نویسی آن فراهم می شود، چرا که این بار شما نه به عنوان نویسنده بلکه به عنوان خواننده به چکیده نگاه می کنید. ۲. در هنگام نگارش چکیده ممکن است به دلیل درگیری ذهن با موضوع مورد نظر مواردی از قلم بیفتد که با بازبینی مجدد چکیده می توان آن را مورد اصلاح قرار داد.

اصطلاحنامه ها:

اصطلاحنامه ها از ابزارهای اصلی بازیابی اطلاعات محسوب می شوند. حریری (۱۳۶۱) در تعریف اصطلاحنامه از دو دیدگاه عملکردی و ساختاری نوشته است: "اصطلاحنامه را می توان یا از نظر عملکردش تعریف کرد و یا از عملکردش تعریف کرد و یا از لحاظ ساختارش. از نظر عملکرد، اصطلاحنامه وسیله ای برای مهار کردن واژه ها است و در برگرداندن زبان طبیعی مدارک، ... از نظر ساختار، اصطلاحنامه مجموعه لغات مهار شده و پویای یک زمینه خاص از دانش بشری است که از لحاظ معنا و نوع مرتبط اند."

در هر مدخل اصطلاحنامه معمولاً رابطه یک کلمه با کلمات اعم ۲۵، اخص ۲۶ و مرتبط ۲۷ با آن مشخص می شود. رکورد زیر یک مثال از مدخل مربوط به اصطلاحنامه اریک است.

Record Type:	Main
Scope Note:	n/a
Category:	Bias and Equity
Broader Terms:	; Social Discrimination
Narrower Terms:	; School Segregation
Related Terms:	; Age Discrimination ; Affirmative Action ; Access to Education ; Educational Opportunities ; Education ; Disability Discrimination ; Racial ; Nondiscriminatory Education ; Equal Education ; Selective Admission ; Reverse Discrimination ; Discrimination ; Sex Fairness
Used For:	n/a
Use Term:	n/a
Use And:	n/a

نمونه یک رکورد از اصطلاحنامه اریک

Broader Term²⁵

Narrower Term²⁶

Related Term²⁷

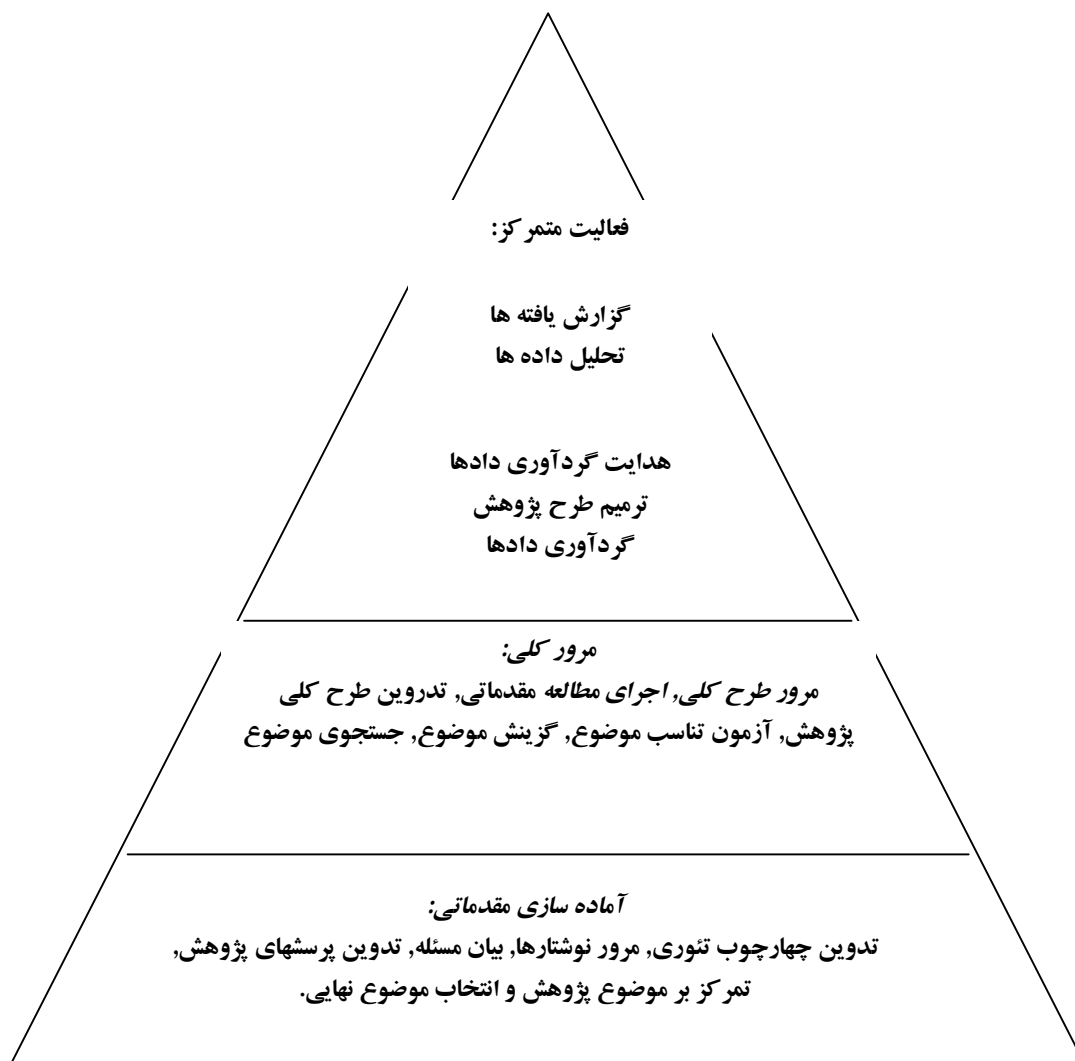

تصویری از اصطلاحنامه جامعه‌شناسی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران به نشانی

<http://thesaurus.irandoc.ac.ir/sociology.html>

کاربرد سواد اطلاعاتی در مراحل مختلف پژوهش

تفاوت کسانی که از مهارت‌های سواد اطلاعاتی برخوردار هستند و آنهایی که مهارت‌های لازم را در این زمینه کسب نکرده‌اند در مقاطع مختلف به خوبی مشهود است. یکی از مواردی که تاثیر سواد اطلاعاتی را بر عملکرد افراد نشان می‌دهد زمان تدوین طرح‌های تحقیقاتی و اجرای این طرح‌هاست. بویژه در پژوهش‌های علوم انسانی که از رویکرد کیفی برخوردار هستند این مسئله مشهود تر است چرا که در این نوع تحقیقات نقش پژوهشگر در موفقیت یک طرح و اهمیت مهارت‌های او در تفسیر داده‌ها پررنگ تر است. با توجه به بحث‌های مطرح شده در این کارگاه شما در هرم ذیل نقش سواد اطلاعاتی را در توفیق در هر قسمت چگونه ارزیابی می‌کنید؟

هرم پژوهش کیفی (گرمن و کلایتون ۲۰۰۵:۳۸)

کلام آخر

با توجه به بحثهایی که در این کارگاه مطرح شد می توان نتیجه گرفت که کسب مهارتهای سواد اطلاعاتی نقش مهمی در پیشرفت تحصیلی دانشجویان در همه رشته های تحصیلی و از جمله مخاطبین این کارگاه که دانشجویان علوم انسانی بودند دارد. برگزاری این کارگاه تلاشی بود در جهت معرفی و اشاعه مهارتهای سواد اطلاعاتی در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی حوزه علوم انسانی و ترغیب آنان برای فراگیری این مهارتها. بدیهی است که

این دوره فشرده نمی تواند تمام مهارت های لازم در این زمینه را منتقل کند. آنچه این دوره می تواند به انجام برساند گشودن افقی تازه پیش روی شرکت کنندگان است که بتواند آنان را به گام برداشتن در جهت یادگیری مادام العمر تشویق کند. بنابراین، امید آن می رود شرکت کنندگان در این دوره آموزشی با مفاهیم بنیادی سواد اطلاعاتی آشنا شده باشند و اکنون بتوانند با استفاده از فنی که در این دوره فراگرفته اند خود به توسعه روزافزون مهارت های سواد اطلاعاتی بپردازند.

منابع فارسی

- بروس، س. کریستین. (۱۳۸۵). تجربیات سواد اطلاعاتی در محیط کار. ترجمه حسن صیامیان، مجید جودی و افسانه شهرابی. نما: مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران. شماره سوم، دوره پنجم.

http://www.irandoc.ac.ir/data/e_j/vol5/siamian.htm

- پریخ، مهری. (۱۳۸۶) آموزش سواد اطلاعاتی: مفاهیم، روشها و برنامه ها. تهران: نشر کتابدار.
- تبجر در فناوری اطلاعات. (۱۳۸۱). تدوین کمیته سواد فناوری اطلاعاتی شورای ملی پژوهش ایالات متحده؛ ترجمه علی حسین قاسمی. - تهران: چاپار.
- حریری، نجلا. (۱۳۶۱). اصطلاحنامه در نظام ذخیره و بازیابی اطلاعات. اطلاع رسانی. دوره ۶ شماره ۱-۲.
- راولی، جنیفر. "نمایه سازی و چکیده نویسی". ترجمه جعفر مهاد. تهران: سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی.

- زمانی، عشرت. (۱۳۸۲). اسناد/ردهای سواد اطلاعاتی. فصلنامه اطلاع رسانی. دوره ۱۹، شماره اول و دوم. ص. ۴۱-۳۴.

- سالاری، محمود و حسن آبادی، ابوالفضل. (۱۳۸۳) شناسایی و تحلیل پیش نیازهای دستیابی به مهارت سواد اطلاعاتی. مجموعه مقالات همایش ۱ و ۲ خرداد ۱۳۸۲، مشهد/ به کوشش رحمت الله فتاحی. ص. ۹۷-۱۱۴
- مشهد: سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.

- قاسمی، علی حسین (۱۳۸۳). ضرورت و چگونگی آموزش سواد اطلاعاتی در توسعه و تقویت آموزش عالی. آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی: مجموعه مقالات همایش ۱ و ۲ خرداد ۱۳۸۲، مشهد/ به کوشش رحمت الله فتاحی. ص. ۱۷۸-۱۵۳. مشهد: سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس.
- کشاورز، حمید. (۱۳۸۵). فرایند اطلاع جویی و مدلهای آن. فصلنامه کتاب. سال هفدهم شماره اول. ص. ۱۴۲-۱۲۳.
- مختاری، حیدر. (۱۳۸۴). چکیده ساختاری و نقش آن در فشرده سازی اطلاعات علوم پزشکی و بهداشتی. فصلنامه کتاب. دوره ۱۶، شماره ۴. ص. ۷۹-۷۳.
- منصوریان، یزدان و نعیم آبادی، محمد. (۱۳۸۳). نقش وب سایت کتابخانه ها در ارتقاء سواد اطلاعاتی. آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی. مجموعه مقالات همایش ۱ و ۲ خرداد ۱۳۸۲، مشهد/ به کوشش رحمت الله فتاحی. ص. ۴۱۶-۴۰۳. مشهد: سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.
- نبوی، فاطمه. "کتابخانه دیجیتال، مبانی نظری، محتوا، ساختار، سازماندهی، استانداردها و هزینه ها". آستان قدس رضوی، ۱۳۸۴.
- نظری، مریم. سواد اطلاعاتی. (۱۳۸۴). تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.

منابع برای مطالعه بیشتر

- آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی (۱۳۸۳). مجموعه مقالات همایش ۱ و ۲ خرداد ۱۳۸۲، مشهد. به کوشش رحمت الله فتاحی. مشهد: سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.

- جerald ، جهودا . " مبانی مرجع : فنون پرسش کاوی و پاسخ یابی " . ترجمه محمد حسین دیانی ، مشهد ، آستان قدس رضوی ، ۱۳۷۰
- حداد ، زهرا . (۱۳۸۳) . " شاخصهای عملکرد سواد اطلاعاتی دانشجویان " . اطلاع شناسی ، سال اول ، شماره ۳ : ۳۹-۵۲ .
- شعبانی ، احمد . " مرجع شناسی تخصصی با گرایش علوم انسانی و اجتماعی " . تهران : چاپار ، ۱۳۸۵
- قاسمی ، علی حسین . (۱۳۸۵) . بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان دوره های تحصیلات تکمیلی زیر پوشش وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری و تدوین پیش نویس استانداردهای سواد اطلاعاتی برای آنان . پایان نامه دکتر ، دانشگاه فردوسی مشهد ، مشهد .
- کوک ، السیون . " راهنمای یافتن اطلاعات با کیفیت در اینترنت " . ترجمه مهدی خادمیان ، انتشارات کتابخانه رایانه ، ۱۳۸۲
- لارج ، آندرو . " جستجوی اطلاعات در عصر اطلاعات " . تهران : نشر کتابدار ، ۱۳۸۲ .

منابع لاتین

- Association of College and Research Libraries. (2000). *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*. Chicago: ACRL. [On-line] <http://www.ala.org/acrl/ilcomstan.html> [Accessed 20 October 2006]
- Bawden, D. (2001) "Information and digital literacies: a review of concepts." *Journal of Documentation*, 57 (2), 218-259.
- Bruce, C. 1997. *The Seven Faces of Information Literacy*. Adelaide, Australia: Auslib
- Bruce, C.S. (2002). "Information literacy as a catalyst for educational change: a background paper". White Paper prepared for UNESCO, the U.S. National Commission on Libraries and Information Science, and the National Forum on Information Literacy, for use at the Information Literacy Meeting of Experts, <http://www.nclis.gov/libinter/infolitconf&meet/papers/bruce-fullpaper.pdf> Prague, [Online]

Dervin, B., & Nilan, M. (1986) "Information needs and uses", pp. 3–33, In M.E. Williams (Ed.), *Annual review of information science and technology*, White Plains, NY: Knowledge Industry Publications. Vol. 21.

Doherty, J; Hansen, M.; Kaya, K. K. (1999). Teaching Information Skills in the Information Age: the Need for Critical Thinking. *Library Philosophy and Practice* 1, (2)

Gorman, G. E. & Clayton, P. (2005) *Qualitative research for the information professional: a practical handbook* (2nd ed.), London: Facet.

Hepworth, M. (2000). Approaches to information literacy training in higher education: challenges for librarians. *New Review of Academic Librarianship*, 6, 21-34.

Pettigrew, K., Fidel, R. & Bruce, H. (2001) pp. 43-78 in M. Williams (ed), *Annual Review of Information Science and Technology*, Medford, NJ: Information Today, vol. 35.

Society of College, National and University Libraries (SCONUL). (1999) Information skills in higher education: a SCONUL Position Paper. London: http://www.sconul.ac.uk/pubs_stats/pubs/99104Rev1.doc

Stubbings & Brine (2003). Reviewing electronic information literacy training packages. *Innovations in Teaching and Learning in Information and Computer Sciences* [On-line],

Webber S. & Johnston, B. (2002). Assessment for information literacy. Paper presented at the International conference on IT and information literacy, 20th-22nd March 2002, Glasgow, Scotland.

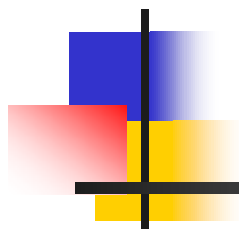
Wilson, T. D. (1999) "Models in Information seeking behaviour research", *Journal of Documentation*, 55 (3), 249-270.

Wilson, T. D. (2000) "Human information behaviour", *Informing Science*, <http://inform.nu/Articles/Vol3/v3n2p49-56.pdf> 3(2), 49-56.

پیوست ها

- اسلاید های دوره آموزشی
- اطلاعیه برگزاری دوره آموزشی
- فرم ثبت نام در دوره های آموزشی
- برنامه زمانبندی
- فهرست شرکت کنندگان در دوره
- روش ارزیابی و امتیاز کسب شده توسط شرکت کنندگان
- تصویر گواهینامه های شرکت کنندگان در دوره

مبانی سواد اطلاعاتی: ویژه دانشجویان و متخصصین علوم انسانی

مدرس: دکتر یزدان منصوریان

E-mail: y.mansourian@gmail.com

URL: <http://dagda.shef.ac.uk/yazdan/>

Weblog: <http://invisibleweblog.blogspot.com>

محل برگزاری: پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران – ۱۳۸۶

سر فصل مطالب

n مروری بر تعریف سواد اطلاعاتی بر اساس آنچه در منابع لاتین و فارسی در این زمینه وجود دارد.

n تبیین اجزاء اصلی مفهوم سواد اطلاعاتی و تشریح کاربردهای هر یک از مولفه ها برای دانشجویان و متخصصین علوم انسانی .

n چگونگی تعیین درجه نیاز به اطلاعات و تبیین اهمیت آن در زمینه های مورد تحقیق،

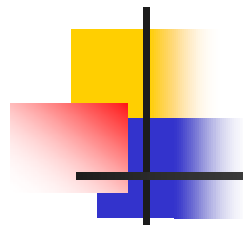
n چگونگی دسترسی موثر و بهینه به منابع اطلاعاتی در زمینه علوم انسانی و رشته های وابسته به آن،

n آموزش مهارت های لازم برای ارزیابی منتقدانه منابع اطلاعاتی و مآخذ های آنها بویژه در در زمینه علوم انسانی و رشته های وابسته به آن،

ادامه سرفصل مطالب

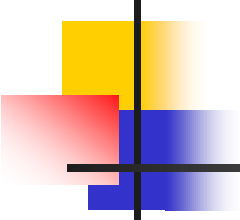
- n آموزش مهارت در ایجاد پیوندهای لازم بین اطلاعات برگرفته از منابع اطلاعاتی برگزیده و دانسته های قبلی خود،
- n چگونگی بکار گیری و استفاده بهینه از اطلاعات به دست آمده برای انجام مقصود موردنظر،
- n اطلاع از ملاحظات قانونی، اقتصادی و اجتماعی مربوط به استفاده و دسترسی به اطلاعات (مثل حقوق مولف، شیوه استناد دهی و موارد مشابه).
- n آشنایی با ابزارهای پژوهشی اصلی از جمله چکیده نامه ها، نمایه ها و اصطلاحنامه ها.
- n آموزش چگونگی ارزیابی منابع چاپی و الکترونیکی به عنوان یکی از مهارتهای لازم سواد اطلاعاتی.

تعریف سواد اطلاعاتی

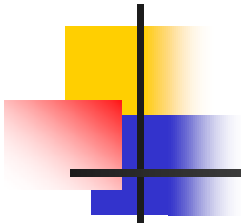
n قاسمی (۱۵۵: ۱۳۸۳) در تعریف سواد اطلاعاتی آن را توانایی شناسایی نیاز اطلاعاتی، جستن منابع به منظور تامین آن نیازها، و سپس تحلیل، ترکیب، ارزیابی، و انتقال دانش کسب شده معرفی می کند.

n زمانی (۱۳۸۲): "سواد اطلاعاتی عبارتست از ایجاد توانایی در افراد تا بتوانند تشخیص دهند چه وقت به اطلاعات نیاز دارند. همچنین، توانایی ذخیره کردن اطلاعات، ارزشیابی و استفاده مؤثر از آن را در زمان نیاز داشته باشند."

تعریفی دیگر از سواد اطلاعاتی

نوروزی (۳۹: ۱۳۸۳) سواد اطلاعاتی را مجموعه مهارتهایی بر می شمرد که برای افراد جستجو، بازیابی و تحلیل اطلاعات و همچنین تشخیص اطلاعات معتبر و غیر معتبر را امکان پذیر می سازد. او با تاکید بر اهمیت استفاده بهینه از اطلاعات و کاربرد آن در تصمیم گیری می افزاید: "فردی با سواد اطلاعاتی است که از توانایی لازم برای کسب و تحلیل به موقع این اطلاعات برخوردار بوده و قادر به استفاده از این اطلاعات در حل مشکلات شخصی و اجتماعی و تصمیم گیریهای درست باشد."

چهار سطح سواد اطلاعاتی

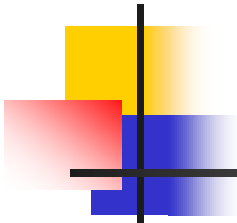
n قاسمی معتقد است که سواد را می توان به چهار سطح طبقه بندی کرد.

n سواد پایه که همان قدرت خواندن و نوشتن است.

n سواد کارکردی که توان عملیاتی کردن یکی از مهارت های گوناگون ارتباطی است

n سواد فناورانه که قدرت شناسایی و به کارگیری فناوری های ارتباطی است

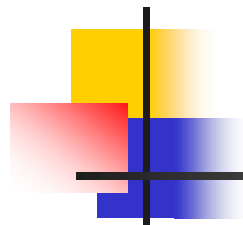
n سواد اطلاعاتی که قدرت تشخیص اطلاعات را در بر می گیرد.

سه اصل مشترک در تعاریف سواد اطلاعاتی

- n پریخ (۱۴: ۱۳۸۶) با مرور نوشتارها در زمینه تعریف سواد اطلاعاتی مفاهیم اصلی که در تمام این تعریفها مشترک است را به شرح ذیل بر شمرده است:
- n توانایی شناسایی درست منابع اطلاعاتی،
- n توانایی دسترسی به آنها،
- n توانایی استفاده هدفمند از منابع اطلاعاتی شناسایی شده.

وجوه سواد اطلاعاتی

- n سالاری و حسن آبادی (۹۹: ۱۳۸۳) هیجده نوع سواد را در منابع مختلف شناسایی کرده اند که عبارت است از:
- n سواد عمومی: توانایی خواندن و نوشتن و استفاده عملی از سواد در امور روزمره زندگی
- n سواد چند فرهنگی: درک اعتقادات و رسوم فرهنگی و توجه به تفکرات دیگران
- n سواد رسانه ای: نقادی ماهیت رسانه های گروهی و ماهیت اطلاعات دریافتی

ادامه وجوه سواد اطلاعاتی ۲

- n سواد علمی: آگاهی نسبت به مفاهیم علمی مورد نیاز در عصر اطلاعات
- n سواد بصری: درک عناصر اصلی طراحی بصری، تکنیکها و رسانه ها
- n سواد تکنولوژی: توانایی درک و استفاده از رایانه و اینترنت
- n سواد اجتماعی: آگاهی از نقش اطلاعات در جوامع پیچیده امروزی
- n سواد جهانی: درک نقش اطلاعات در از بین بردن مرزهای جغرافیایی
- n سواد دیجیتالی: ارزیابی و ترکیب اطلاعات به شکلهای مختلف
- n سواد اقتصادی: توان ارزیابی هزینه ها، سودها و محدودیتهای منابع و مقایسه هزینه ها
- n سواد شبکه ای: کاوش اطلاعات الکترونیکی

ادامه وجوه سواد اطلاعاتی ۳

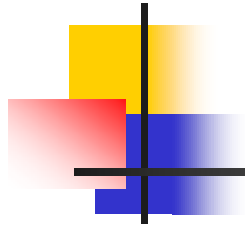
- n سواد رایانه ای: توان استفاده از نرم افزارهای سیستمی و آگاهی از مهارت‌های اساسی استفاده از رایانه
- n سواد تجاری: درک تاثیر فناوری بر تجارت
- n سواد سلامتی: درک مفاهیم سلامتی و مشارکت در ترویج آن
- n سواد انتقادی: توانایی یادگیری مستمر
- n سواد ابزاری: استفاده عملی و ذهنی از فناوری اطلاعات، سخت افزارها و نرم افزارها، چند رسانه ایها
- n سواد منابع: توانایی درک شکل، نوع و مکان و روشهای دستیابی به منابع اطلاعات
- n سواد پژوهشی: درک و توان بهره گیری از فناوری اطلاعات مورد استفاده محققان

۱۰ عامل که بر اهمیت سواد اطلاعاتی افزوده است

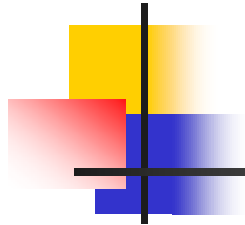
- n گسترش روزافزون فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطی و پیوند مستمر آنها با زندگی روزمره افراد.
- n توسعه آموزش عالی بویژه در مقاطع تحصیلات تکمیلی و تنوع دانشجویان و دوره های آموزشی.
- n تغییر در شیوه ها و رویکردهای آموزشی و توجه بیشتر به جایگاه تفکر انتقادی در آموزش.
- n تخصصی تر شدن زمینه های مطالعاتی و تحقیقاتی در همه رشته های علمی.
- n انفجار اطلاعات، آلودگی اطلاعات و ضرورت استخراج منابع مناسب و معتبر.

۱۰ عامل که بر اهمیت سواد اطلاعاتی افزوده است

- n گسترش دوره های آموزش از راه دور و محبوبیت آن در میان طبقات جامعه از جمله افراد شاغل.
- n افزایش تنوع در موضوعها و شکل منابع اطلاعاتی.
- n آشفته گی موجود در سازماندهی و اعتبار منابع الکترونیکی دسترسی پذیر از اینترنت.
- n توجه بیشتر به ضرورت آموزش همگانی و آموزش مادام العمر.
- n نیاز به همگامی با پیشرفتهای برق آسای فناوری.

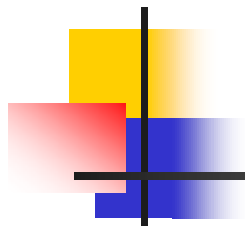
مدل سواد اطلاعاتی اسکانل (SCONUL)

n انجمن کتابخانه های دانشگاهی و ملی انگلستان در سال ۱۹۹۹ مدلی را که از هفت مولفه اصلی تشکیل شده برای تبیین مفهوم سواد اطلاعاتی ارائه کرده است.

n همانطور که در این مدل (اسلاید بعد) نشان داده شده است توانایی هر فرد در تشخیص نیاز اطلاعاتی نخستین جز سواد اطلاعاتی او و مقدمه مهارت های بعدی محسوب می شود. بدیهی است اگر افراد در تشخیص و تبیین آنچه که به آن نیاز دارند موفق نباشند، بعید است توفیقی در مراحل بعدی کسب کنند.

اصل دوم و سوم مدل سواد اطلاعاتی اسکانل (SCONUL)

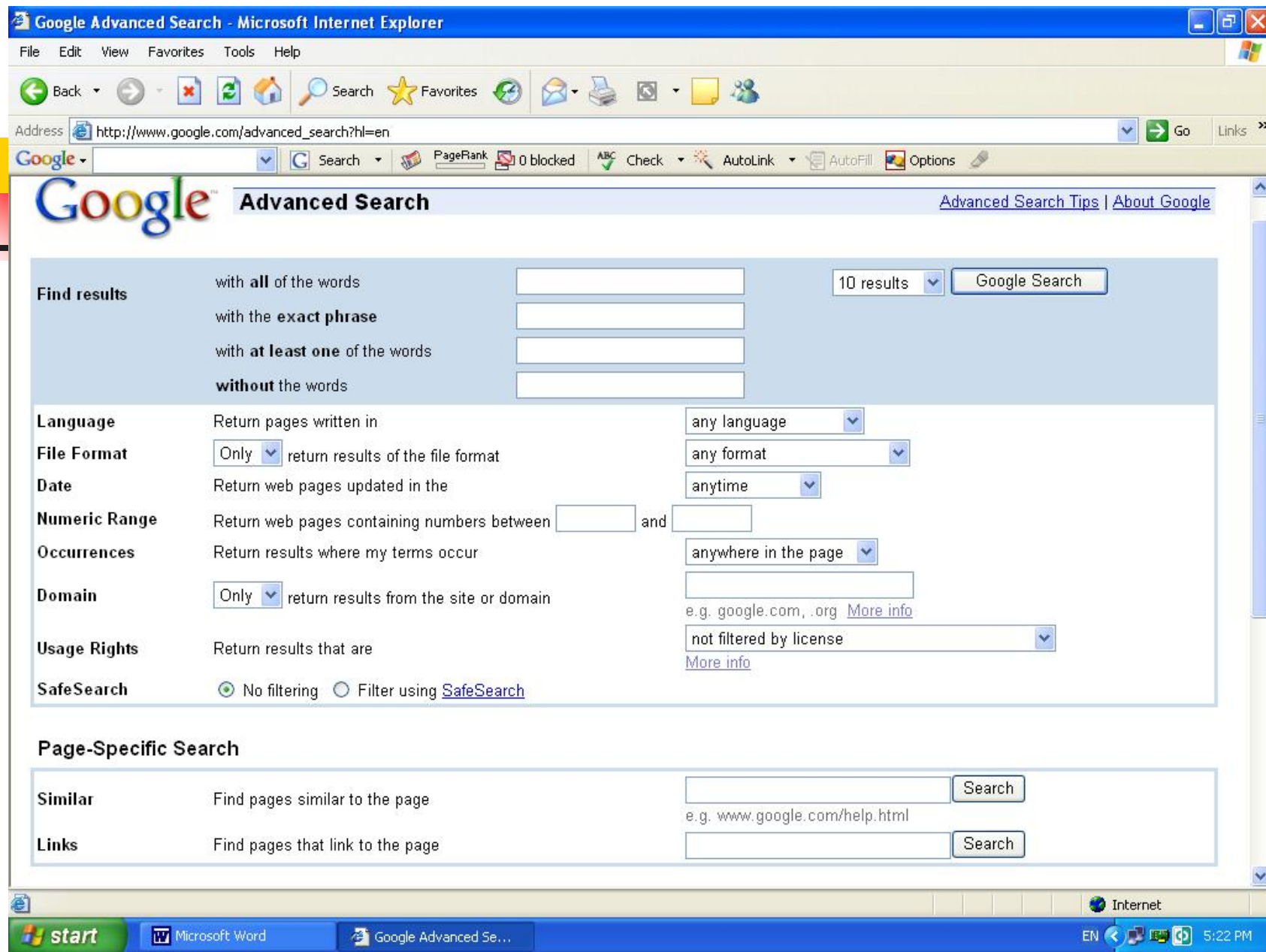
n اصل دوم شناسایی روشهای دسترسی به اطلاعات است. این مرحله شامل شناخت منابع اطلاعاتی مناسب اعم از منابع چاپی و الکترونیکی و گزینش مناسبترین منابع است.

n سومین اصل توانایی تدوین استراتژی جستجو در منابع برگزیده است. این مهارت خود مستلزم کسب آگاهی لازم نسبت به ساختار پایگاههای اطلاعاتی و سایر منابع است.

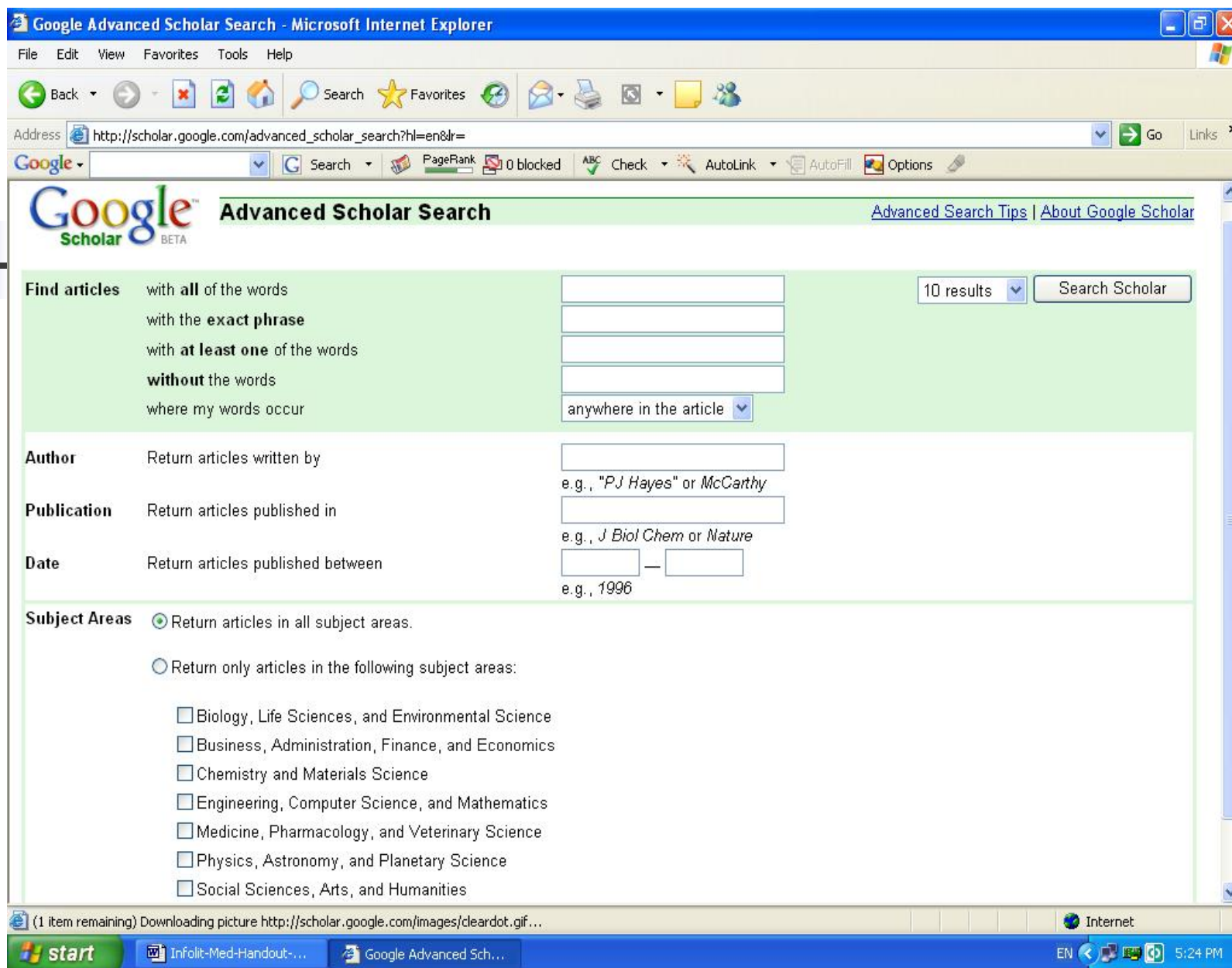
اصل چهارم و پنجم مدل سواد اطلاعاتی اسکانل (SCONUL)

n اصل چهارم به مهارت‌های جستجو و بازیابی اطلاعات مثل آگاهی از امکانات جستجوی پیشرفته اشاره دارد. این اصل همچنین توانایی در استفاده از فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطی و استفاده بهینه از خدمات نمایه سازی و چکیده نویسی و نمایه های استنادی و استفاده از خدمات آگاهی رسانی جاری برای به روز ماندن را نیز در بر می گیرد.

n مرحله یا به بیان دیگر اصل پنجم مربوط به دانش استفاده کنندگان درباره چگونگی ارزیابی و مقایسه منابع و معیارهای ارزیابی آنها و همچنین آگاهی از بحث کیفیت منابع و چگونگی تعیین اعتبار آنها می باشد.

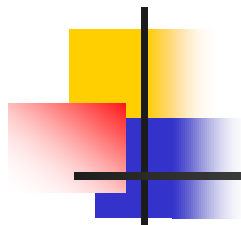

صفحه جستجوی پیشرفته در گوگل

صفحه جستجوی پیشرفته در گوگل اسکالر

اصل ششم و هفتم مدل سواد اطلاعاتی اسکانل (SCONUL)

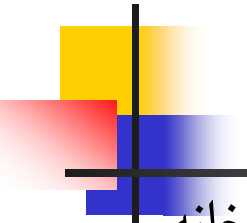
- n اصل ششم به مهارت افراد در استفاده از اطلاعات به دست آمده و مرتبط ساختن آن با دانسته های قبلی دلالت دارد. کسب این مهارتها مستلزم دانستن روشهای استناد دهی و رعایت اصولی قانونی مثل حقوق پدید آورندگان می باشد.
- n سرانجام اصل هفتم عبارت است از توانایی آمایش اطلاعات و مشارکت در تولید دانش جدید. این اصل در واقع یکی از اهداف اصلی آموزش عالی است.

هفت اصل سواد اطلاعاتی بر گرفته از

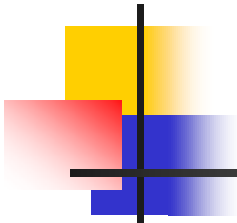
Information skills in higher education: a SCONUL Position Paper (1999)

استاندارد مهارت سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی

بر اساس "استاندارد مهارت سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی" انجمن کتابخانه های دانشگاهی و پژوهشی امریکا (۲۰۰۰) یک فرد برخوردار از سواد اطلاعاتی از ویژگیهای زیر برخوردار است:

- n توانایی در تعیین درجه نیاز به اطلاعات
- n توانایی در دسترسی موثر و بهینه به منابع اطلاعاتی
- n آگاهی از چگونگی ارزیابی منتقدانه منابع اطلاعاتی و مآخذهای آنها
- n مهارت در ایجاد پیوند بین اطلاعات برگرفته از منابع اطلاعاتی و دانسته های قبلی خود
- n توانایی به کار گیری و استفاده بهینه از اطلاعات به دست آمده برای انجام مقصود موردنظر
- n اطلاع از ملاحظات قانونی، اقتصادی و اجتماعی مربوط به استفاده و دسترسی به اطلاعات (مثل حقوق مولف، شیوه استناد دهی و موارد مشابه)

استاندارد اول: دانشجو با سواد اطلاعاتی ماهیت و گستره اطلاعات مورد نیاز را تشخیص می دهد

- n نیاز اطلاعاتی خود را به روشنی تبیین می کند.
- n با شرکت در بحث های کلاسی، مشورت با افراد و همچنین بحث های الکترونیکی موضوع تحقیق خود را مشخص و اطلاعات مورد نیاز خود را شناسایی می کند.
- n مسئله مورد پژوهش را مشخص و سئوال های پژوهش را تنظیم می کند.
- n طیف متنوعی از منابع عمومی اطلاعات را شناسایی می کند.
- n نیاز اطلاعاتی تحقیق را تعریف، بازبینی و اصلاح می کند.
- n برای اطلاعات مورد نیاز مفاهیم اصلی و واژه های کلیدی مشخص می کند.
- n اطلاعات موجود را با تجربیات قبلی ترکیب میکند تا اطلاعات جدیدی ساخته شود.

استاندارد دوم: دانشجو با سواد اطلاعاتی، به شکلی موثر و کارآمد به

اطلاعات مورد نیاز دسترسی پیدا می کند

- n مناسبترین روشهای جستجو و نظامهای بازیابی اطلاعات را برای دستیابی بهینه به اطلاعات مورد نیاز انتخاب می کند.
- n نظامهای مختلف کاوش را بکار می گیرد تا اطلاعات را در قالبهای گوناگون بازیابی کند و استراتژی مناسب جستجو در منابع را شناسایی و تدوین می کند.
- n مؤثرترین شیوههای دستیابی به اطلاعات را از میان روشهای جستجو و یا نظامهای بازیابی اطلاعات انتخاب می کند.
- n به بازبینی استراتژی جستجو و انتخاب مناسبترین کلیدواژه ها از درون اصطلاحنامه های مرتبط می پردازد.
- n برای بازیابی اطلاعات مورد نیاز از خدمات قابل دسترس مانند امانت بین کتابخانه ای و تحویل مدرک، بهره می گیرد.

استاندارد سوم: دانشجو با سواد اطلاعاتی اطلاعات بازیابی شده و
ماخذ آن را به صورت منتقدانه ارزیابی می کند و اطلاعات انتخاب
شده را با مبنای دانشی و نظام ارزشی خود تلفیق می کند.

n ایده های اصلی را که لازم است از اطلاعات گردآوری شده استخراج
شود را تلخیص می کند.

n از معیارهای مدون برای ارزیابی میزان صحت، دقت، مناسبت و وثوق
اطلاعات و ماخذ آنها بهره می گیرد.

n از ایده های اصلی برای ساخت مفاهیم جدید استفاده می کند.

n ارزش افزوده، تضادها، یا سایر ویژگیهای اطلاعات را تعیین و دانش
جدید را با دانش قبلی مقایسه می کند.

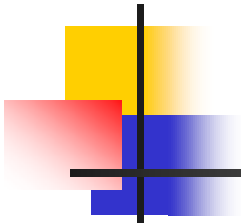
n از طریق گفتگو با متخصصان موضوعی، و متبحران به اعتبار بخشی به
درک و تفسیر خود از اطلاعات می پردازد.

استاندارد چهارم: دانشجوی باسواد اطلاعاتی به صورت انفرادی یا به عنوان عضوی از یک گروه اطلاعات را برای انجام هدفی خاص به صورت مؤثر مورد استفاده قرار می‌دهد.

- n اطلاعات جدید و قبلی را برای طرح ریزی و خلق محصول یا عملکردی ویژه بکار می‌برد.
- n فرایند توسعه را برای محصول یا عملکرد مورد نظر واریسی و بازبینی می‌کند.
- n محصول یا عملکرد را به شکل مؤثری با دیگران در چرخه ارتباطی قرار می‌دهد.
- n دفتر ثبت وقایع یا کارنامه‌ای از فعالیتهای مرتبط با فرایند جستجو، ارزیابی، و ارتباطات را تدوین و نگهداری می‌کند.
- n در خصوص موفقیتها، شکستها، و استراتژیهای جایگزین تأمل می‌کند.
- n اطلاعات جدید و قبلی را تلفیق می‌کند به طوری که اهداف محصول یا عملکرد را پشتیبانی کنند.
- n محصول یا عملکرد به دست آمده را به شکل مؤثری در اختیار دیگران نیز قرار می‌دهد.

استاندارد پنجم: دانشجوی باسواد اطلاعاتی مباحث اقتصادی، قانونی، و اجتماعی مربوط به استفاده از اطلاعات را درک می کند و با رعایت اصول اخلاقی و قانونی به اطلاعات دسترسی می یابد و از آنها استفاده می کند.

- n مباحث مربوط به حفظ حریم خصوصی افراد و امنیت در محیطهای چاپی و الکترونیکی را می شناسد.
- n موضوعات مرتبط با دسترسی آزاد در مقابل دسترسی غیر رایگان به اطلاعات را می شناسد.
- n از قوانین، مقررات، سیاستهای سازمانی، و آداب مربوط به دسترسی و استفاده از منابع اطلاعات پیروی می کند.
- n به خاطر استفاده از منابع اطلاعات برای تولید محصول یا عملکرد خود از تولید کنندگان اطلاعات قدردانی می کند.
- n نظام مستندسازی و رجاع دهی مناسبی برمی گزیند و به صورت یکسان از آن برای ذکر منابع بهره می گیرد.

علل استفاده از منابع چاپی

n هنوز بخش عمده ای از دانش منابع بشری درون منابع چاپی نهفته است و به شکل الکترونیکی در نیامده است. دلیل این امر محدودیت بودجه و نیروی انسانی لازم برای تبدیل منابع چاپی به الکترونیکی می باشد.

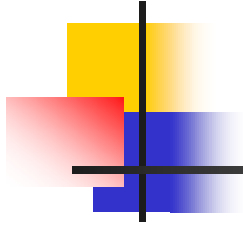
n محدودیتهای موجود در منابع الکترونیکی که عبارتند از: عدم گسترش یکنواخت و عادلانه این منابع در دنیا.

n در بعضی موارد دسترسی به منابع چاپی با هزینه کمتر نسبت به منابع الکترونیکی همراه است که به دلیل عدم نیاز به سخت افزار است. البته این مسئله وجوه دیگری نیز دارد که در طول این دوره بحث می شود.

علل استفاده از منابع چاپی ۲

- n عدم نیاز به آموزش های ویژه: برای دسترسی به منابع الکترونیکی لازم است آموزش مهارتهایی ببینیم.
- n اعتبار منابع چاپی: از آنجا که معمولاً بر فرایند تألیف منابع چاپی نظارت بیشتری وجود دارد این منابع از اعتبار بالاتری برخوردار می باشند.
- n سهولت دسترسی و سهولت مطالعه، و کثرت و تنوع منابع چاپی.
- n لذت مطالعه: بسیاری از کاربران رغبت بیشتری به استفاده از این منابع دارند.
- n حفظ حقوق مولف در منابع چاپی با توجه به قوانین موجود به نحو موثرتری اعمال می شود.

ده اصل چکیده نویسی

- n چکیده هر اثر تنها پس از پایان نگارش آن نوشته شود .
- n چنانچه به هر دلیلی مجبور شدید که چکیده را قبل از پایان اثر بنویسید در چکیده به هدف اصلی توجه کنید و پس از پایان اثر چکیده اولیه را بر اساس نسخه نهایی باز نویسی کنید .
- n قبل از شروع چکیده اهداف اصلی اثر را فهرست و آنها را اولویت بندی کنید . مطالب مهمتر را در ابتدای چکیده با عنوان جملات راهنما و موارد بعدی را با عنوان جملات حمایت کننده فهرست کنید .
- n زبان به کار گرفته شده در چکیده را طوری انتخاب کنید که افراد غیر متخصص در حوزه موضوعی مورد نظر بتوانند آنرا درک کنند. چرا که شما هرگز نمی دانید چه کسی چکیده را خواهد خواند.

ادامه ده اصل چکیده نویسی

n در به کار بردن واژه های تخصصی و کوتاه نوشتها دقت کنید و در حد امکان آنها را به اختصار توضیح دهید . اما با به کار بردن واژه های تخصصی امکان بازیابی آنها را افزایش دهیم .

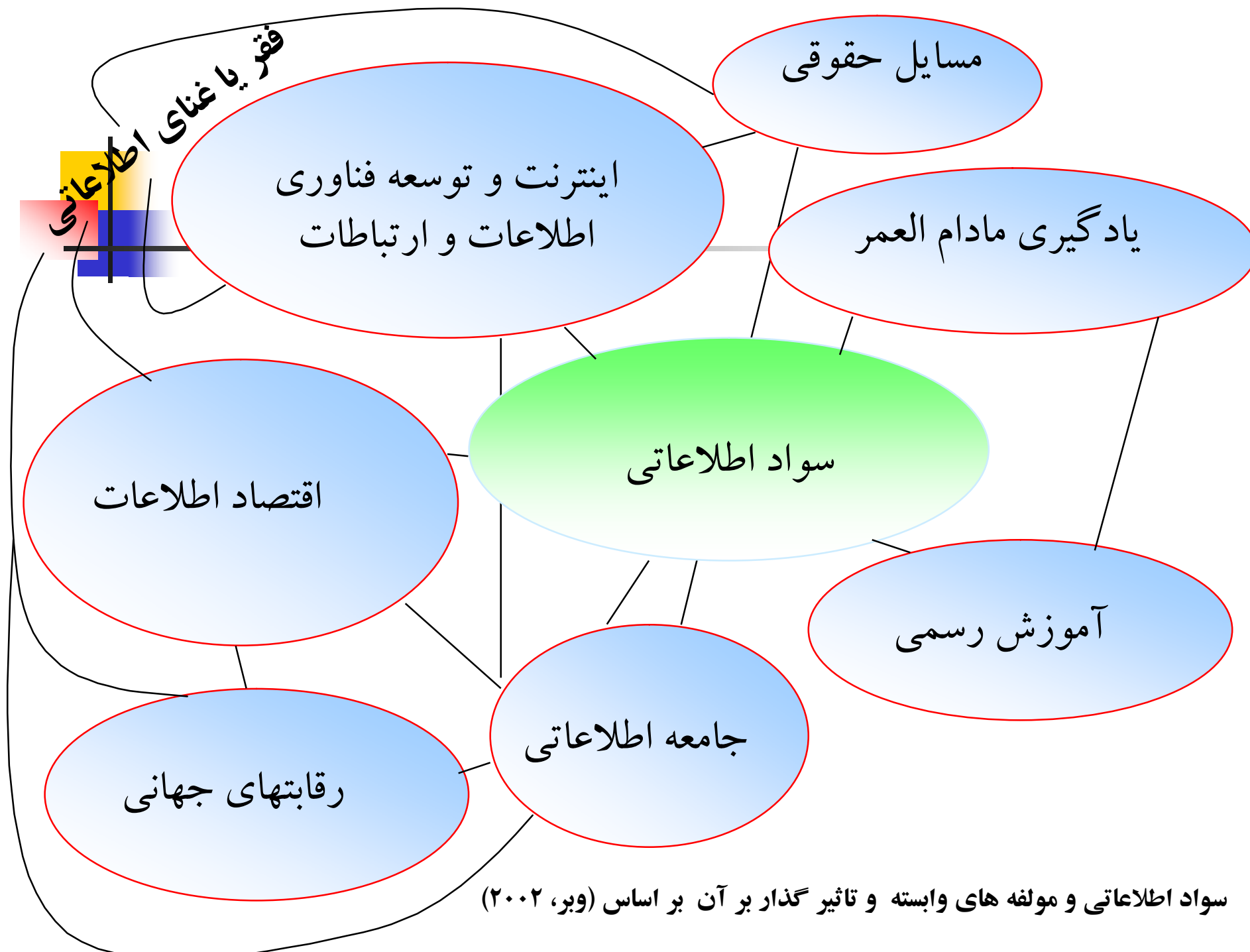
n هر جمله یا عبارتی که به خواننده اطلاع جدیدی نمی دهد را حذف کنید.

n یک چکیده خوب باید خواننده را به خواندن مدرک اصلی ترغیب کند.

n از تکرار عنوان اثر در چکیده خودداری گردد .

n انسجام منطقی و یکدستی در ارائه مطالب را رعایت کنید .

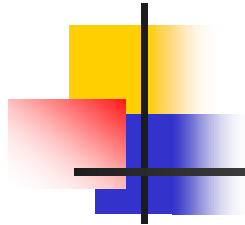
n به دو دلیل چند روز پس از نگارش چکیده دوباره آن را بخوانید. با گذشت چند روز از نگارش مطلب امکان بازنویسی آن فراهم می شود ، چرا که این بار شما نه به عنوان نویسنده بلکه به عنوان خواننده به چکیده نگاه می کنید. در هنگام نگارش چکیده ممکن است به دلیل درگیری ذهن با موضوع مورد نظر مواردی از قلم بیفتد.

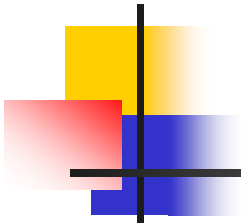
عوامل مرتبط با فردی با سواد
اطلاعاتی (و بر ۲۰۰۲)

برخی از روشهای آموزش مبتنی بر سواد اطلاعاتی

۱. تاکید بر رویکرد مبتنی بر پرسش در آموزش
Inquiry approach to learning
۲. تدوین تکالیفی که مستلزم ارزیابی منابع و تولید دانش باشد
Analysis, synthesis, evaluation and reflection
۳. توسعه تعامل بین یادگیرنده و آموزگار
Professor acts as facilitator
۴. تشویق دانش آموزان و دانشجویان به مشارکت در آموزش
Motivates students to participate
۵. گسترش تعامل بین کتابداران و معلمان
Faculty-Librarian Collaboration
۶. استفاده از تکنیکهای خودآموز و آزمونهای جدید
Research journal, Research portfolio, Annotated bibliography, Essay examination and Self-assessment

سواد اطلاعاتی ، توسعه تفکر انتقادی و خلاقیت

n آموزش سواد اطلاعاتی به توسعه تفکر انتقادی کمک می کند و به توسعه خلاقیت نیز می انجامد.

n دانش آموزان و دانشجویان برخوردار از سواد اطلاعاتی می توانند:

n ایده های تازه را گسترش دهند.

n ذهنی پرسشگر خواهند داشت.

n به گسترش دانش خود علاقه مند هستند.

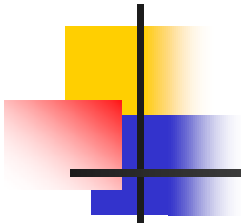
n روشهای مطالعه فعالانه را می آموزند.

n به یادگیران مستقل و مادام العمر تبدیل می شوند.

CREATING CREATIVITY

خلق خلاقیت

- n THINK OF MANY IDEAS (FLUENCY) اندیشیدن به چندین ایده (پویای ذهن)
- n THINK OF VARIED IDEAS (FLEXIBILITY) اندیشیدن به جنبه های مختلف (انعطاف پذیری)
- n THINK OF UNUSUAL IDEAS (ORIGINALITY) اندیشیدن به ایده های نو (نوآوری)
- n ADD TO IDEAS TO MAKE THEM BETTER (ELABORATION) پروراندن ایده های دیگران (تبیین)

سواد اطلاعاتی: آموزش و پژوهش

- n جنبه های آموزشی سواد اطلاعاتی و جنبه های پژوهشی آن کاملاً به هم پیوسته است.
- n آموزش سواد اطلاعاتی در سطوح مختلف (از آموزش ابتدایی در دبستان تا آموزش عالی در دانشگاه) فراهم آورنده مواد پژوهشی در مورد این موضوع است.
- n نتایج پژوهشی در مورد سواد اطلاعاتی می تواند در خدمت ارتقاء مبانی و روشهای آموزش آن در آید.
- n زمینه های پژوهشی فراوانی در این حوزه وجود دارد.

بحث و نتیجه

- n گسترش سواد اطلاعاتی فرایندی مقطعی و گذرا نیست و نیازمند آموزش مستمر و مادام العمر است.
- n رسیدن به جامعه ای برخوردار از سواد اطلاعاتی مستلزم همکاری و تعامل پیوسته بخشهای آموزشی آن، کتابداران و متخصصان اطلاع رسانی است.
- n در این میان نقش کتابداران واجد اهمیت است. آنچه که اهمیت دارد آگاهی کتابداران نسبت به نیازهای کاربران و بویژه نیاز آنان برای یادگیری مهارتهای سواد اطلاعاتی است.
- n خوشبختانه پیشرفتهای اخیر در زمینه طراحی سایتهای تعاملی و گسترش روز افزون دسترسی افراد به اینترنت فرصت مناسبی برای تحقق این هدف محسوب می شود.

منابع فارسی

n بروس، س. کریستین. (۱۳۸۵). تجربیات سواد اطلاعاتی در محیط کار. ترجمه حسن صیامیان، مجید جودی و افسانه شهرابی. نما: مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران. شماره سوم، دوره پنجم.

http://www.irandoc.ac.ir/data/e_j/vol5/siamian.htm

n پریخ، مهري. (۱۳۸۶) آموزش سواد اطلاعاتی: مفاهیم، روشها و برنامه ها. تهران: نشر کتابدار.

n زمانی، عشرت. (۱۳۸۲). استانداردهای سواد اطلاعاتی. فصلنامه اطلاع رسانی. دوره ۱۹، شماره اول و دوم. ص. ۴۱-۳۴.

n سالاری، محمود و حسن آبادی، ابوالفضل. (۱۳۸۳) شناسایی و تحلیل پیش نیازهای دستیابی به مهارت سواد اطلاعاتی. مجموعه مقالات همایش ۱ و ۲ خرداد ۱۳۸۲، مشهد/ به کوشش رحمت الله فتاحی. ص. ۹۷-۱۱۴ مشهد: سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.

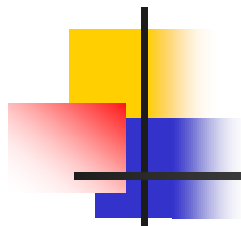
ادامه منابع فارسی

n قاسمی، علی حسین (۱۳۸۳). ضرورت و چگونگی آموزش سواد اطلاعاتی در توسعه و تقویت آموزش عالی. آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی: مجموعه مقالات همایش ۱ و ۲ خرداد ۱۳۸۲، مشهد/ به کوشش رحمت الله فتاحی. ص. ۱۷۸-۱۵۳. مشهد: سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.

n منصوریان، یزدان و نعیم آبادی، محمد. (۱۳۸۳). نقش وب سایت کتابخانه ها در ارتقاء سواد اطلاعاتی. آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی: مجموعه مقالات همایش ۱ و ۲ خرداد ۱۳۸۲، مشهد/ به کوشش رحمت الله فتاحی. ص. ۴۱۶-۴۰۳. مشهد: سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.

n نظری، مریم. سواد اطلاعاتی. (۱۳۸۴). تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.

منابع برای مطالعه بیشتر

- n آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی (۱۳۸۳). مجموعه مقالات همایش ۱ و ۲ خرداد ۱۳۸۲، مشهد. به کوشش رحمت الله فتاحی. مشهد: سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.
- n حداد، زهرا. (۱۳۸۳). "شاخصهای عملکرد سواد اطلاعاتی دانشجویان". اطلاع شناسی، سال اول، شماره ۳: ۳۹-۵۲.
- n قاسمی، علی حسین. (۱۳۸۵). بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان دوره های تحصیلات تکمیلی زیر پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و تدوین پیش نویس استانداردهای سواد اطلاعاتی برای آنان. پایان نامه دکتر، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.
- n معنوی، فیروزه. (۱۳۸۳). "سواد رایانه ای: ضرورت یا هیا هو؟". اطلاع شناسی، سال اول، شماره ۳: ص. ۵۳-۷۲.

- n Association of College and Research Libraries. (2000). *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*. Chicago: ACRL. [On-line] <http://www.ala.org/acrl/ilcomstan.html>
- n American Library Association. Presidential Committee on Information Literacy (1989). Final Report. Chicago: American Library Association
- n Bawden, D. (2001) "Information and digital literacies: a review of concepts." Journal of Documentation, 57 (2), 218-259.
- n Bruce, C.S. (2002). "Information literacy as a catalyst for educational change: a background paper". National Commission on Libraries and Information Science, and the National Forum on Information Literacy, Prague, [Online] <http://www.nclis.gov/libinter/infolitconf&meet/papers/bruce-fullpaper.pdf>

ادامہ منابعی لاتین ...

- n Doherty, J; Hansen, M.; Kaya, K. K. (1999). Teaching Information Skills in the Information Age: the Need for Critical Thinking. *Library philosophy and practice* 1, (2)
- n Hepworth, M. (2000). Approaches to information literacy training in higher education: challenges for librarians. *New Review of Academic Librarianship*, 6, 21-34.
- n Society of College, National and University Libraries (SCONUL). (1999) *Information skills in higher education: a SCONUL Position Paper*. London: SCONUL
http://www.sconul.ac.uk/pubs_stats/pubs/99104Rev1.doc

ادامه منابع لاتین ...

- n Stubbings & Brine (2003). Reviewing electronic information literacy training packages. Innovations in Teaching and Learning in Information and Computer Sciences [On-line], 2 (1)
<http://www.ics.ltsn.ac.uk/pub/italics/issue1/stubbings/010.html>
- n Virkus, S. (2003) "Information literacy in Europe: a literature review." Information Research, 8(4), [Online]
<http://informationr.net/ir/8-4/paper159.html>
- n Webber S. & Johnston, B. (2002). Assessment for information literacy. Paper presented at the International conference on IT and information literacy, Glasgow.

اطلاعیه برگزاری دوره آموزشی

۱. مشخصات دوره آموزشی:

۱-۱. عنوان دوره: مبانی سواد اطلاعاتی: ویژه اعضای هیئت علمی، دانشجویان و فارغ التحصیلان تحصیلات

تکمیلی و متخصصین علوم انسانی

۲-۱. مدرس: دکتر یزدان منصوریان

۳-۱. کد دوره: ۸۶۶/۱

۴-۱. هدف از برگزاری دوره:

هدف از برگزاری این کارگاه آموزشی آشناسازی اعضای هیات علمی و دانشجویان رشته‌های علوم انسانی (از جمله تاریخ، جغرافی، علوم تربیتی، مدیریت، علوم اجتماعی، روانشناسی و ...) با مفاهیم پایه در مورد سواد اطلاعاتی و کاربردهای خاص آن در زمینه رشته تحصیلی آنان می باشد. گرچه در این دوره بحث اولیه بر اساس تعریف سواد اطلاعاتی و مولفه‌های آن شکل می گیرد اما تاکید ویژه این دوره بر منابع علمی موجود در علوم انسانی و رشته‌های وابسته به آن می باشد. هدف از این شیوه فراهم آوردن امکان آشنایی شرکت کنندگان با مباحثی است که بیشتر جنبه کاربردی داشته باشد و در عین حال با زمینه‌های تحصیلی و کاری آنان نیز همخوانی بیشتری داشته باشد.

۵-۱. روش ارائه مطالب: ارائه مباحث نظری توسط مربی و جلسات بحث گروهی.

۶-۱. روش ارزیابی پایانی: آزمون کتبی

۷-۱. زمان و مدت: چهارشنبه ۸۶/۴/۱۳ از ساعت ۸/۱۵ الی ۱۵/۳۰، و پنجشنبه ۸۶/۴/۱۴ از ساعت ۸/۱۵ الی ۱۵/۳۰

۸-۱. مهلت ثبت نام: از ۸۶/۳/۱۹ الی ۸۶/۴/۱۱

۹-۲. مکان برگزاری: تهران، خیابان انقلاب، خیابان فلسطین جنوبی، پلاک ۴، مدیریت آموزش پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران، واحد ۲، اتاق ۲۰۳

۱۰-۱. تسهیلات دوره شامل: پذیرایی و ناهار شرکت کنندگان به عهده پژوهشگاه می باشد، به شرکت کنندگان گواهی حضور در دوره ارائه خواهد شد.

۲. شرایط شرکت در دوره:

۱-۲. شرایط ورود به دوره: دوره برای کلیه و اعضای هیات علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاهها و موسسه‌های علمی و پژوهشی گروه علوم انسانی و کارشناسان کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی علوم انسانی برگزار خواهد شد.

۲-۲. هزینه شرکت در دوره: ۶۰۰۰۰۰ ریال، به شماره حساب ۹۰۲۲۱ نزد بانک ملی شعبه دانشگاه تهران به حساب مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران

۳-۲. فهرست مدارک مورد نیاز: تکمیل و ارسال فرم ثبت نام و فیش پرداختی

* لطفا قبل از واریز وجه از ظرفیت دوره مطلع شوید (ظرفیت دوره ۱۶ نفر)

لطفا فرم ثبت نام و فیش پرداختی را از طریق دورنگار شماره ۶۶۹۵۴۶۲۲ و یا پست الکترونیکی edu@irandoc.ac.ir به پژوهشگاه ارسال کنید و در روز شروع دوره اصل مدارک را به مسئول ثبت نام تحویل نمایید.

ج- مشخصات مسئول ثبت نام:

پست الکترونیکی: edu@irandoc.ac.ir

تلفن: ۶۶۹۵۴۶۲۲ - ۰۲۱

نام و نام خانوادگی: خانم عزیزآبادی

پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران
Iranian Research Institute
for Scientific Information
and Documentation
(IRANDOC)

بسمه تعالی

مدیریت آموزش

شماره فرم: (۱۱۰) ف.آ.

فرم ثبت نام در دوره‌های آموزشی

نام:									
نام خانوادگی: (در صورتی که بیشتر از ۱۰ حرف می باشد می توانید در هر خانه دو حرف وارد کنید)									
نام پدر:									
شماره شناسنامه:									
کد ملی:									
آخرین مدرک تحصیلی:									
شماره تلفن:									
شماره نمابر:									
پست الکترونیکی:									
نشانی:									
عنوان دوره‌های انتخابی									
کد دوره									
۱- مبانی سواد اطلاعاتی: ویژه اعضای هیئت علمی، دانشجویان تحصیلات تکمیلی و متخصصین علوم انسانی									
۸۶۶/۱									
هزینه شرکت در دوره:									
" شرکت در دوره رایگان است									
b هزینه شرکت در دوره مبلغ ۶۰۰۰۰۰ ریال است.									
* مبلغ ۶۰۰۰۰۰ ریال در وجه مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران به شماره حساب ۹۰۲۲۱ بانک ملی شعبه دانشگاه تهران واریز و فیش واریز نقدی را همراه فرم ثبت نام ارسال کردم.									
امضاء شرکت کننده									

"بسمه تعالی"

برنامه زمانبندی دوره آموزشی مبانی سواد اطلاعاتی: ویژه اعضای هیئت علمی، دانشجویان و فارغ التحصیلان تحصیلات تکمیلی و متخصصین علوم انسانی
مدرس: جناب آقای دکتر منصوریان
کد دوره: ۸۶۶/۱

برنامه روزانه کلاسها			
روز های هفته	تاریخ برگزاری	ساعات برگزاری	زمان استراحت و پذیرایی
چهارشنبه	۱۳۸۶/۴/۱۳	۸/۱۵ - ۱۰	۱۰ - ۱۰/۱۵
		۱۰/۱۵ - ۱۲	۱۲ الی ۱۳ (نماز و ناهار)
		۱۳/۳۰ - ۱۵/۱۵	۱۵/۱۵ - ۱۵/۳۰
پنجشنبه	۱۳۸۶/۴/۱۴	۸/۱۵ - ۱۰	۱۰ - ۱۰/۱۵
		۱۰/۱۵ - ۱۲	۱۲ الی ۱۳ (نماز و ناهار)
		۱۳/۳۰ - ۱۵/۱۵	۱۵/۱۵ - ۱۵/۳۰

بسمه تعالی
مدیریت آموزش

فهرست شرکت کنندگان در دوره آموزشی

شماره فرم: (۱۱۰)/ف.آ.

عنوان دوره آموزشی: مبانی سواد اطلاعاتی ویژه دانشجویان و متخصصین علوم انسانی										
نام و نام خانوادگی مربی دوره: جناب آقای دکتر یزدان منصوریان										
کد دوره: ۸۶۶/۱										
ردیف	نام و نام خانوادگی	سازمان محل خدمت	عنوان پست سازمانی	حضور و غیاب						
				چهارشنبه ۱۳۸۶/۴/۱۳			پنج شنبه ۱۳۸۶/۴/۱۴			توضیحات
				جلسه اول	جلسه دوم	جلسه سوم	جلسه چهارم	جلسه پنجم	جلسه ششم	
				P	P	P	P	P	P	
				P	P	P	P	P	P	
۱	مهدی کریمی	کتابخانه و موزه ملی ملک	رئیس کتابخانه	P	P	P	P	P	P	
۲	علی اکبر بزمون	سازمان مدیریت صنعتی	مدیر کتابخانه	P	P	P	P	P	P	
۳	آرزو سلطانی تهرانی	پژوهشگاه مواد و انرژی	کتابدار	P	P	P	P	P	P	
۴	مینا بشارتی	دانشکده تربیت بدنی دانشگاه تهران	کتابدار	P	P	P	P	P	P	
۵	نرگس آشوری	دانشکده تربیت بدنی دانشگاه تهران	کارمند	P	P	P	P	P	P	
۶	علی زرقانی شیراز	پژوهشگاه مواد و انرژی	کتابدار	P	P	P	P	P	P	

محل امضای مربی دوره

عنوان دوره آموزشی: مبانی سواد اطلاعاتی ویژه دانشجویان و متخصصین علوم انسانی		نام و نام خانوادگی مربی دوره: جناب آقای دکتر یزدان منصوریان		کد دوره: ۸۶۶/۱	
ردیف	نام و نام خانوادگی	سازمان محل خدمت	عنوان پست سازمانی	روش ارزیابی و امتیاز کسب شده	
				روش ارزیابی	
				شفاهی	کتابی
۱	مهدی کریمی	کتابخانه و موزه ملی ملک	رئیس کتابخانه		P ۱۰۰
۲	علی اکبرز مون	سازمان مدیریت صنعتی	مدیر کتابخانه		P ۱۰۰
۳	آرزو سلطانی تهرانی	پژوهشگاه مواد و انرژی	کتابدار		P ۱۰۰
۴	مینا بشارتی	دانشکده تربیت بدنی دانشگاه تهران	کتابدار		P ۱۰۰
۵	نرگس آشوری	دانشکده تربیت بدنی دانشگاه تهران	کارمند		P ۱۰۰

محل امضای مربی دوره